

**Els balls parlats perduts
del seguici popular
de Santa Tecla.
Recuperació del ball de
Sebastiana del Castillo**

Elisa Arevalo Vilanova

Elisa Arévalo Vilanova

Els balls parlats perduts
del seguici popular
de Santa Tecla.
**Recuperació del ball de
Sebastiana del Castillo**

Tinet
www.tinet.cat

Primera edició en ePUB i PDF: febrer de 2012.

Aquesta publicació correspon al Treball de recerca de Batxillerat presentat per Elisa Arévalo Vilanova en els seus estudis a l'INS Antoni de Martí i Franquès de Tarragona, el gener de 2004.

La professora encarregada de tutoritzar l'alumna en la realització d'aquest treball fou Anna Gispert Magarolas.

Aquest treball fou guardonat amb el Premi del Departament de Filologia Catalana de la Universitat Rovira i Virgili de Tarragona (2005).

Il·lustració de portada:

Capçalera d'un romanç setcentista tortosí de la Sebastiana del Castillo. Extret del volum del *Costumari català* de Joan Amades (p. 527).

Publicat a www.tinet.cat.

Distribució sota llicència "[Reconeixement – No Comercial – Sense Obra Derivada \(by-nc-nd\) 3.0 Espanya](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/es/)" de Creative Commons.

Índex

1. Introducció.....	7
2. Ball.....	11
2.1. Definició de ball.....	11
2.2. Orígens dels balls.....	12
3. Ball parlat.....	15
3.1. Definicions de ball parlat.....	15
3.2. Classificació dels balls parlats.....	17
3.2.1. Segons l'estructura.....	17
a) Balls parlats propis.....	17
b) Balls parlats impropis.....	17
3.2.2. Segons la temàtica.....	18
a) Ball de caire religiós.....	18
b) Ball de tema profà.....	19
3.2.3. Segons la llengua.....	20
a) Els balls escrits en català.....	20
b) Els balls escrits en castellà.....	21
3.3. Conclusions - fitxa tècnica del ball de “Sebastiana del Castillo”.....	22
3.4. Aparició i pèrdua de balls parlats.....	23
3.5. Funció dels balls parlats.....	26
4. Balls parlats perduts dins la festa de Santa Tecla.....	28
4.1. L'origen de la Festa.....	28
4.2. El Seguici Popular.....	32
5. Ball de Sebastiana del Castillo.....	35
5.1. Resum dels fets a partir dels textos trobats.....	35
5.2. El mite de Sebastiana del Castillo.....	39
5.2.1. Introducció.....	39

5.2.2. Sebastiana, mite de la dona alliberada.....	41
5.3. Estudi comparatiu del ball amb el romanç original	46
5.4. Anàlisi lingüística del ball.....	51
6. Recuperació del Ball.....	54
6.1. Text del ball.....	54
6.2. Música i partitura del ball.....	70
6.3. Dansa i coreografia.....	71
6.4. Escenografia i decorats.....	73
6.5. Personatges.....	74
6.6. Vestuari.....	76
7. Conclusions.....	79
8. Entrevista a Jordi Morant i Clanxet.....	81
9. Bibliografia.....	83

*“Sebastiana del Castillo
la mujer más desalmada
que de mujeres se han visto
.....”*

Cançó popular

1. INTRODUCCIÓ

El passat estiu vaig començar el treball de recerca, centrant-me en el ball de “Sebastiana del Castillo”, del qual no n’havia sentit parlar mai.

La primera persona a qui aquest nom no li va sonar estrany va ésser Olga Xirinacs, la qual recordava com la seva mare li cantava la cançó, malauradament no recordava la lletra, però sí taral·lejava la melodia. Ella i el seu marit, fent memòria, van explicar-me que la representació es feia davant d’un castell suportat per una “biombo” i que després de cada parlament, creien recordar que sonava un tret de canó.

Em van aconsellar que contactés amb en Josep Maria Pujol (professor de la Universitat Rovira i Virgili) i amb en Jordi Bertran (Tècnic del Departament de Cultura).

També vaig contactar amb en Jordi Morant i Clanxet, qui desconeixia l’existència d’aquest ball.

A través de Jordi Fàbregas, director de “Tradivàrius”, vaig saber del llibre “Restauració de danses tradicionals de Reus” d’en Josep Bargallo Badia, a l’índex del qual figurava la partitura del ball de “Sebastiana del Castillo”.

Vaig aconseguir contactar amb el Sr. Josep Bargalló Badia el qual em va lliurar una partitura, tot i que el llibre que buscava no era d’ell sinó d’en Josep Bargalló Valls.

El més important suport bibliogràfic va facilitar-me'l Jordi Bertran, que em va deixar molts llibres relacionats amb aquest tema i em va brindar la seva ajuda.

Entretant, el Sr. Jordi Morant va trobar casualment un manuscrit d'en Joan Salvat i Bové (cronista oficial de la ciutat), el qual havia copiat un original del ball popular "Sebastiana del Castillo" escrit per Pau Segura a Tarragona el 25 de desembre de 1878.

El Sr. Morant em va lliurar el manuscrit sota la condició que, si s'utilitzava, es fes constar que era ell qui el facilitava.

A poc a poc anava lligant informació i cada vegada anava sentint-me més interessada per la recerca i em vaig plantejar la possibilitat d'aconseguir la recuperació del ball.

Vaig pensar que aquesta història podia provenir d'un romanç antic i trobar aquest possible romanç original em permetria comparar-lo amb el text del ball i així confirmar l'autenticitat del manuscrit.

Vaig guiar-me pels elements claus que em descobria el text, com ara: la ciutat on va néixer Sebastiana (Jabalquinto), on va exercir de bandolera (Sierra Morena), on va ser executada (Ciudad Rodrigo), etc.; així vaig contactar amb els respectius Ajuntaments i amb diversos centres de cultura. Finalment vaig descobrir el romanç original en el "Museo del Bandolero" de Ronda. Era sense cap mena de dubte el romanç que va donar origen al ball i era la demostració rigorosa de l'autenticitat del text manuscrit.

Un cop tenia el text del Parlament, vaig intentar aconseguir la música del ball. Disposava de la partitura i calia interpretar-la.

Volia trobar els instruments més adients per l'època i vaig demanar ajuda a la meua cosina que forma part del grup de música "La Corrandà". Des del primer moment em va oferir la col·laboració del seu grup per estudiar la partitura, assajar-la i acabar enregistrant-la en suport "CD".

Pel vestuari vaig recórrer a Maria Dolors Pedrell, integrant de l'Esbart dansaire de Tarragona i que va formar part del grup del ball de Serrallonga. Ella em va mostrar la indumentària que utilitzaven els bandolers.

Ja amb el text, la música, la dansa i coreografia, escenografia, els decorats i el vestuari, només calia trobar un grup de persones disposades a executar el ball.

Tinc la sort d'haver nascut en una família de "comediants" i no em va costar gaire convèncer-los.

El gener de 2004 el ball "Sebastiana del Castillo" va tornar a ser representat.

Aquest treball no hauria estat possible, sense l'ajuda de moltes persones que hi han col·laborat desinteressadament.

A totes elles, gràcies:

Almazán González, Jesús (director del "Museo del Bandolero")

Bargalló i Badia, Josep (escriptor)

Bertran Luengo, Jordi (escriptor)

Fàbregas, Jordi (Tradivarius)

Gispert Magarolas, Anna (tutora del treball)

Morant i Clanxet, Jordi (historiador)

Pedrell, Maria Dolors, del grup del "Ball de Serrallonga"

Pujol, Josep Maria (professor)

Vilanova, Xere i el grup de música “La Corrandà”
Xirinacs, Olga (escriptora)
Família Arévalo Vilanova

2. BALL

2.1. Definició de ball

Segons la Gran Enciclopèdia Catalana el ball és «un seguit de passos, salts, gests o posicions, ordenats d'acord amb un ritme de cançó, una tonada instrumental o un simple acompanyament de percussió.» ¹

Extret del *Costumari català* de Joan Amades. Volum I, pàg. 565

¹ GRAN ENCICLOPÈDIA CATALANA. Volum 3

Per a mi el ball és la forma d'expressar sentiments amb tot el cos, amb el ball es pot arribar a un estat de desinhibició que fa que l'ànima s'expressi amb més llibertat.

2.2. Orígens dels balls

S'explica que un dia una dona, dins la seva cova, va començar a bellugar el cap com ho veia fer a l'estruç, o la girafa, mentrestant la seva parella acompanyava els moviments colpejant amb una branca un tronc d'arbre. De sobte, tota la tribu es va posar a picar de mans i van inventar la dansa.

Efectivament, els balls i les danses existeixen des que existeix l'home. Ja siguin les danses sagrades dels egipcis, dels indis primitius, dels celtes, i així fins arribar als nostres balls de saló.

L'home primitiu exterioritzava els seus sentiments amb moviments rítmics i cadents. Sentiments que podien ser d'amor, imitant determinats ocells, de guerra, o per atraure la protecció dels Déus.

Els Grecs, amb les representacions teatrals, van desenvolupar la música i la poesia, i, més tard, els Romans i Bizantins fomentaren els balls espectacle.

De l'època dels trobadors hi ha força testimoniatge del cultiu del ball, practicat en àmbits populars o aristocràtics.

El segle XVI es formaren reculls de danses instrumentals, les quals ocasionaren, a la llarga, la creació d'una riquesa de ritmes i de melodies.

A partir d'aquí es desenvolupà una dansa més virtuosa que va donar origen al ballet i paral·lelament als balls de societat i als balls populars.

Extret del *Costumari català* de Joan Amades. Volum I, pàg. 692

Avui, cada comarca té els seus balls i danses, essent la Sardana la més típica de la nostra terra. També és molt tradicional el “contrapàs Llarg” que sol ballar-se en molts pobles de l’alta muntanya catalana. A la costa és molt típic el ball de les “Morratxes”, com ho és el ball dels

“cascavells” al Berguedà. A les comarques del Vallès i el Penedès, és característic “ el ball de les Gitanes” i “Diablers”, “Joan de Serrallonga” i “Moros i Cristians”, al Camp de Tarragona i al Penedès. El Ball del Ciri és propi de les comarques del Mojà i Pla de Vic. Com a balls populars generalitzats per tot Catalunya són els coneguts per “ball del rodó”, “Bolanguera”, “l’hereu Riera”, “el Patatuf” i altres.

3. BALL PARLAT

3.1. Definicions de ball parlat

Trobar una definició exacta per aquest concepte, resulta difícil, per aquest motiu, el que farem serà contrastar diverses definicions de persones enteses en el tema.

Per començar, en el llibre de Jordi Bertran i Josep Blay, *Els balls parlats a Alcover. El poble viu la festa al carrer*², trobem la següent definició:

«Què és un ball parlat? Un ball parlat és una combinació de tres elements: representació teatral, dansa i música. La proporció de cadascun d'aquests elements depèn del ball en qüestió.»

També podem trobar en el llibre *Els balls parlats a la Catalunya nova* com Jaume Vidal Alcover ³ descriu el ball parlat com aquella manifestació de l'esperit popular, a través d'unes evolucions senzilles i mantingudes sense alteració al llarg del temps al compàs d'una música igualment senzilla, que constitueix el ball, i del recitat, no cantat, d'un text de temàtica diversa que constitueix el parlament.

² *Els balls parlats a Alcover. El poble viu la festa al carrer*, Jordi Bertran i altres.

³ *Els Balls parlats a la Catalunya Nova, Teatre Popular Català*.

Doncs d'aquesta manera podríem trobar moltes definicions i molt diverses, encara que la doctrina més moderna i fins ara més acceptada, és la classificació que donen en Josep Bargalló i Pere Anguera ⁴, els quals, per a totes aquestes representacions i espectacles, han proposat la distinció dels tres tipus següent:

- Balls sense parlaments: aquests són balls en els quals no hi ha parlament, com a exemple podríem citar el ball de bastons.
- Balls amb parlaments: Són aquells en què el text és només un suport de l'espectacle, però no la base, com a exemple podríem citar el ball dels pastorets. L'estructura bàsica d'aquest ball consisteix que cada pastoret és presentat davant del Majoral que presideix el ball. Cada pastoret després de la corresponent passada, es presenta i diu: “Majoral, Vós que sou tan generós, vos venc a fer una demanada.”
- Balls parlats: En aquests balls, al contrari que en els balls amb parlament, el text sí que és fonamental. La part parlada és més important que la dansa; encara que aquesta última junt amb la coreografia, la música o la pirotècnia d'armes de foc també tenen la seva importància.

Com a exemple citaríem el famós ball de Serrallonga en què l'estructura és paral·lela als anteriors; cada bandoler es presenta a en Serrallonga i la Joana (la seva esposa) que presideixen la formació dient: “Serrallonga Déu vos guard” a la que Serrallonga contesta: “qui sou vos que no us conec?” i seguidament recita el seu parlament a la formació.

⁴ *Els Balls parlats a la Bisbal del Penedès, Salvador Arroyo i Julivert.*

3.2. Classificació dels balls parlats

Els balls parlats es podrien classificar de diverses maneres. Segons l'estructura, segons la temàtica o segons la llengua.

3.2.1. Segons l'estructura

Segons l'estructura, es classifiquen en propis o impropis:

a) Balls parlats propis

Aquests es caracteritzen pel fet que la seva estructura és la pròpia d'una obra de teatre.

En la representació es desenvolupa una acció, amb una successió de moments escènics, entre cada un dels quals hi ha una relació de continuïtat. Hi ha un argument, que es va representant escena a escena.

Tot el conjunt del ball perdria el seu sentit si és variés l'ordre de les escenes.

Com a exemples d'aquest grup trobem balls com ara *el ball de Marcos Vicente*, el de *la Viuda Judit*, el de *Joan Portela*..o el de "*La Sebastiana del Castillo*".

b) Balls parlats impropis

Seguint el model dels balls amb parlament, aquest subtipus de balls parlats basen la seva estructura en la presentació de cada personatge davant del capità del ball, després de sonar la música i fer la passada, i recitar el seu parlament, parlament que de vegades és tan sols un monòleg que ocasionalment és contestat pel cap de Ball.

Com s'observa en els dos exemples ja citats (el ball de pastorets i el ball de Serrallonga) l'estructura entre balls amb parlament i balls parlats és la mateixa, encara que

pel fet que sigui idèntica als balls amb parlament, els balls anomenats “impropis” no deixen de ser balls parlats, ja que en tots ells es compleix la condició que el text és l’element fonamental i que la dansa és un element subordinat ja que tan sols suposa la representació del text.

A diferència amb els balls classificats com a “Propis”, els “Impropis” es caracteritzen pel fet que hi ha una independència entre cada moment escènic.

És a dir, el bandoler que es presenta primer davant de Serrallonga tant hi fa si en lloc de primer fos segon ja que en aquests tipus de balls cada moment escènic no suposa més que una variació del mateix tema, que té sentit per si mateix, ja que d’aquesta manera l’ordre no afectarà a la coherència del ball.

Així, seguint amb l’exemple del Ball de Serrallonga cada moment escènic suposa la presentació d’un bandoler que relata les seves males obres per ser acceptat per en Serrallonga.

3.2.2. Segons la temàtica

Aquests balls els trobaríem dividits en dos grans grups, els de caire religiós i els de tema profà.

a) Ball de caire religiós

Entre aquests tipus de balls trobem els anomenats “ Balls de Sants” aquests són de temàtica socio-religiosa.

Dintre dels “balls de Sants”, trobem aquells que relaten la vida i martiri del sant Patró de cada localitat (depèn d’on es representin).

Com a exemples d’aquest grup, podríem citar *el Ball de Roda de Berà*, *el Ball de Sant Vicenç*...entre d’altres.

I també hi trobaríem aquells que sota el nom d'un Sant, descriuen els passatges de la història local, que va fer que aquell poble sentís una gran devoció respecte al Sant que dóna títol al ball.

Com a exemples podríem citar el ball de *la Mare de Déu de Reus* o *el ball de la Santa Creu*.

b) Ball de tema profà

Aquests tipus de balls s'anomenen així a causa que la paraula profà significa estrany a les coses sagrades o religioses, al no ser de caire religiós reben aquest nom. Podem distingir tres tipologies de balls parlats de tema profà.

Capçalera del romanç d'en Serrallonga. (*Costumari català* d'en Joan Amades)

1. Els balls de pirates i bandolers

En la majoria d'aquests balls intervenen personatges amb armes de foc que disparaven trets en les cercaviles de les Festes Majors.

En aquest camp podem trobar balls com ara el *ball de Serrallonga*, el *Ball de Sebastiana del Castillo*, el *ball de Joan Portela*...

2. Els balls històrics o èpics

Aquests balls narren una història ja sigui de temàtica Bíblica, com és el cas del Ball de *la viuda Judit* o de temàtica profana o èpica, com seria el cas de balls com el de la *Rosaura* o el de *Don Jacinto del Castillo*.

En aquests també hi acostumen a intervenir personatges amb armes de foc.

3. Balls còmics, festius o de tipus grotesc

Així tenim balls com el popular *Dames i Vells*.

3.2.3. Segons la llengua

Pel que fa a la llengua en què foren escrits, podem diferenciar entre els balls escrits en català i els escrits en castellà.

a) Els balls escrits en català

Aquestes semblen ser les representacions més antigues, podríem parlar del segle XVI aproximadament.

Tots són de tipus còmic o satíric ja que anaven destinats a les classes populars i moltes vegades l'únic mitjà d'expressió, per al poble, era el català.

Encara que alguns balls de Sants, també, són escrits en català, com per exemple el *Ball de Santa Magdalena de Bonastre*.

b) Els balls escrits en castellà

Per a trobar l'origen dels balls parlats en castellà a Catalunya, el punt de partida és l'any 1716 quan sorgeix el Decret de Nova Planta.

Aquest fenomen va afectar els balls sobretot a finals del segle XVIII i el segle XIX i, precisament, aquesta va ser la causa de la decadència dels balls perquè tant actors com espectadors no dominaven l'idioma en què eren escrits i per tant no hi mostraven interès, ja que la llengua del poble era el català.

Aquest castellanisme va anar transmetent-se oralment de generació en generació i els actors es limitaven a dir de memòria el que els havien ensenyat, fins el punt que cada cop els disbarats es van anar fent més grossos.

Lluny, doncs, de culturitzar les classes populars, la introducció del castellà va arribar a la seva desnaturalització. Com podem veure en uns versos que Bofarull recull en els seus *Costums que's perden i recorts que fugen*:⁵

- ¿ca careis c'agamos dellos c'agarrados los tenemos?
- C'á galeras los echeis,
C'al moro los lleveis.
- ¡c'á galeres, gran señor!
- Pasmado meas

⁵ *Els Balls parlats a Alcover. el poble viu la festa al carrer, Jordi Bertràn i altres*

3.3. Conclusions - fitxa tècnica del ball de “Sebastiana del Castillo”

Un cop vistes les característiques pròpies dels balls parlats, a continuació es posen en pràctica tots aquests conceptes, concretament amb el ball de Sebastiana del Castillo.

Origen

Influències foranes, arribades del sud de la Península. Es basa en un romanç del segle XVIII *“Sebastiana del Castillo: Nueva y famosa relación de las atrocidades de Sebastiana del Castillo y el trágico fin de su vida después de haber muerto a su padre, madre y hermanos”*

Època

Finals del segle XVIII i segle XIX, fonamentalment representat del 1854 al 1929

Tipus de ball

Segons l'estructura: Ball parlat “Propi”

Segons la temàtica: Ball “profà” de tipologia “bandolers”

Segons la llengua: Ball parlat “en castellà”.

Actors

Ball representat originàriament per homes.

Quan es representava

Durant les Festes Patronals de Tarragona i d'altres pobles veïns.

Personatges

Sebastiana: Dona rebel que assassinà per aconseguir la seva voluntat.

Don Alonso Gutiérrez i la seva muller: Senyors feudals.
Juan González del Pino: Jovencell granadí de classe popular. En algun text, figura com un pastoret de cabres, fidel criat de la família ⁶
Dos germans de Sebastiana: Senyors benestants de classe alta.
Nebot: Servent
Capità de bandolers i quatre bandits: Classe marginal.
Corregidor i quatre guàrdies: Representen l'Autoritat.
Don Pedro Jacinto: Jutge de Ciudad Rodrigo (Salamanca).

3.4. Aparició i pèrdua de balls parlats

Els balls parlats, com ja s'ha dit abans, s'acostumaven a ballar a les festes patronals.

Aquests balls procedien d'antics textos de teatre medieval, així diríem que l'origen de la gran majoria dels balls parlats seria el teatre medieval.

Entre les darreries del segle XVIII i la primera meitat del XIX va esdevenir l'època daurada dels balls parlats.

La causa que aquests balls agafessin tanta popularitat va ser la solidaritat de tota la població. El poble s'hi sentia molt identificat i per a ells era un mitjà d'expressió molt considerat; d'aquesta manera van començar a sorgir balls nous i amb molta força, ja que tothom hi col·laborava.

⁶ www.fut.es/~bserrat/PARLAMENTS.htm

En la dècada de 1830, amb la Guerra dels set anys com a teló de fons va produir-se la decadència dels balls parlats com a espectacle multitudinari.

A aquesta decadència, se li sumen diversos factors secundaris que expliquen la impossibilitat de remuntar-se, un cop acabada la contesa civil.

Els factors són els següents:

La castellanització i la diglòssia.

Els balls, cap a la primera època del vuitcentisme van sofrir una forta castellanització a causa dels fets polítics i socials.

El ritme de castellanització del text s'avançà a la castellanització del poble, que era a qui anava dirigit l'espectacle i qui el representava i que continuava tenint com a llengua real el català.

El fet de representar el ball en una llengua desconeguda provocava l'aparició de paraules i frases sense sentit i una desfiguració dels textos que havia esdevingut un nou al·licient de diversió i de menyspreu del sector culte per part del poble.

Malgrat tot, l'estat, cap a l'any 1857, va acabar imposant un mínim de coneixement i aquesta mínima culturalització va permetre que actors i espectadors prenguessin consciència de la disbauxa lingüística que havia esdevingut la representació, que convertia el text en una representació quasi incompreensible.

El transvestisme o la asexualitat.

La asexualitat era provocada pel fet que tots els personatges, masculins i femenins de l'obra, fossin representats per homes.

En un principi aquest esquema moral era molt respectat, però el procés de culturització va potenciar la constatació del ridícul que aquest fet comportava i va ajudar així a la crisi de l'espectacle.

El canvi de sensibilitat

És prou sabut que són les classes dirigents les qui marquen les pautes, les qui porten la moda, les qui en ocasions la imposen. En la liquidació vuitcentista emergeix una nova classe social, la burgesia.

Aquesta classe va buscar noves formes de diversió, potser, per tal de trencar amb el seu passat i d'aquesta manera van marginar els balls populars i van donar més importància a d'altres espectacles com ara els castells.

La fallida dels gremis

L'època daurada dels balls, coincideix amb l'esplendor econòmica del comerç català, a l'igual que la seva crisi coincideix amb una crisi general a tots els sectors a causa de les guerres civils de la primera meitat del s. XIX.

En el cas dels balls, la crisi és, principalment, a causa de la liquidació de l'estructura gremial .

En l'època daurada del s. XVII, cada gremi finançava el seu ball i s'hi esmerçava al màxim, ja que això els proporcionava popularitat i competitivitat.

El 1836, els decrets gaditans va convertir els gremis en unes entitats obsoletes, on hi havia la gent menys preparada econòmicament.

La liquidació operativa dels gremis va fer que el finançament dels balls desaparegués, ja que l'ajuntament no els en podia proporcionar, pel fet que estaven controlats per la burgesia i els balls no formaven part de la seva proposta lúdica; per un altre costat l'església ja

estava prou castigada pels seus conflictes ideològics amb el poder civil.

Només aprofitant els moments menys oberts del liberalisme, permeteren la persistència d'algun ball.

Podríem arribar a la conclusió que els balls parlats foren una víctima de les transformacions socials i polítiques del segle XIX i que el triomf del liberalisme com a oposició ideològica en comporta la mort, tot i que alguns sobreviuen només en les zones on era potent la impregnació del carlisme.

Sota la restauració Alfonsina es va produir una certa revifalla dels balls, podríem citar Tarragona com a exemple; així el *ball de la Sebastiana del Castillo* va tenir la seva època d'esplendor a partir de 1854. Fou el 1929 quan es va prohibir probablement pel seu context i per l'ús incontrolat de la pólvora, cosa que es podia aprofitar per fer servir indegudament les armes.⁷

3.5. Funció dels balls parlats

Normalment els balls parlats es ballaven a les festes patronals o per algun fet extraordinari, com ara la visita d'un rei, un virrei o un arquebisbe.

Alguns, només es ballaven exclusivament en la festa d'un Sant.

Antigament, la gent dels pobles eren analfabets i no sabien de llegir, aleshores els espectacles, com ara els

⁷ *Els balls parlats a la Catalunya Nova, Teatre Popular Català*

balls parlats, eren un altre camí per gaudir o donar a conèixer la literatura al poble.

Una altra de les funcions que podem atribuir als balls parlats és que servien, al poble, de mitjà per a expressar crítiques a les autoritats o als senyors, eren per tant una eina revolucionària i grotesca molt ben acollida.

Aquest fet satíric dels balls parlats acompanyats per la pólvora dels trabucs serà una de les raons per les quals es prohibiran moltes vegades.

Aquest aspecte crític mitjançant el qual el poble podia expressar pensaments que li estaven prohibits també comportà la idealització de personatges marginals que el poble elevava a la categoria d'herois, així convertia bandolers en lluitadors per defensar les classes més desafavorides o la causa catalana, o convertia dones assassines en precursoras de l'alliberació femenina.

Actualment encara hi han balls parlats que tenen aquesta funció satírica com per exemple: *el ball de dames i vells*, que apareix cada any en el seguici popular de Tarragona.

4. BALLS PARLATS PERDUTS DINS LA FESTA DE SANTA TECLA

4.1. L'origen de la Festa

«... E com fonch vengut lo dia que la deuien lliurar a les bèsties salvatges, posaren Sancta Tecla denant una porta on staua una leona...E la leona, com la veu, tragué la lengua e li lepau los peus...»

Passio sanctae Theclae, segle XIII (Flors Sanctorum, Barcelona, 1524)

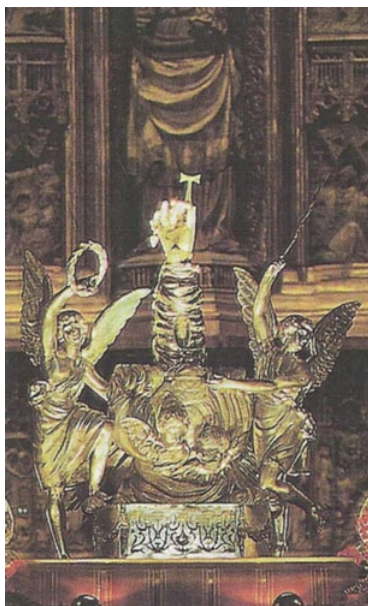
Santa Tecla és la festa gran de la ciutat de Tarragona. I ho és perquè la història de la celebració està íntimament lligada a l'evolució de la ciutat.

La Festa, tal i com la coneixem en l'actualitat, arrenca del 1091, moment en què el papa Urbà II restableix jurídicament la seu metropolitana de Tarragona i declara la festivitat de Santa Tecla celebració principal de l'any.

Aquesta restauració no anirà acompanyada d'una puixant etapa de repoblació real fins l'any 1118, quan el comte de Barcelona, Ramon Berenguer III "El Gran", fa donació de la ciutat al Bisbe Oleguer de Barcelona.

En aquest mateix document l'església de Tarragona ja apareix dedicada al culte de Santa Tecla. Precisament en aquella època la butlla papal de Gelasi II confirmarà la

diada de Santa Tecla com la festa principal de l'any litúrgic, i a aquesta disposició la seguiran d'altres adoptades del primer concili provincial de Tarraconense, presidit per l'arquebisbe Bernat d'Olivella el 1277, que estendran la festa a tota la província eclesiàstica.

Relíquia del Braç de Santa Tecla custodiada per dos àngels. (Extret de “Els Colors de Santa Tecla”, p.166. Fotògrafs: Rafael López Monné i Jordi Tutusaus).

L'adscripció de la seu Tarragonina a Santa Tecla, des del mateix inici de la reconquesta i repoblament de les nostres contrades, ha portat a estudiosos diversos a considerar l'existència d'una extraordinària devoció cap a la Santa d'una certa antigor històrica.

La Festa de Santa Tecla neix o reneix, doncs, en el segle XIV, com a celebració que sintetitza el nou esperit renovador que se centra sobre aquella terra abastament destruïda.

Santa Tecla és el símbol d'una nova etapa històrica, d'un delit, d'un amor cap a la gloriosa ciutat aleshores enfonsada i derruïda, d'una nova cultura que aglutinarà i integrarà fórmules pervivents en el substrat popular, d'un caràcter propi del nou ciutadà d'aquestes terres que, prenent com a llunyà mirall l'efervescència del passat, iniciarà un camí de construcció, de creació.

La festa gran de la ciutat comença a caminar mentre el símbol de la ciutat medieval, la Catedral, inicia el seu enlairament el 1174. La construcció de la ciutat i del temple aniran de la mà de Santa Tecla, de la mà de la festa gran.⁸

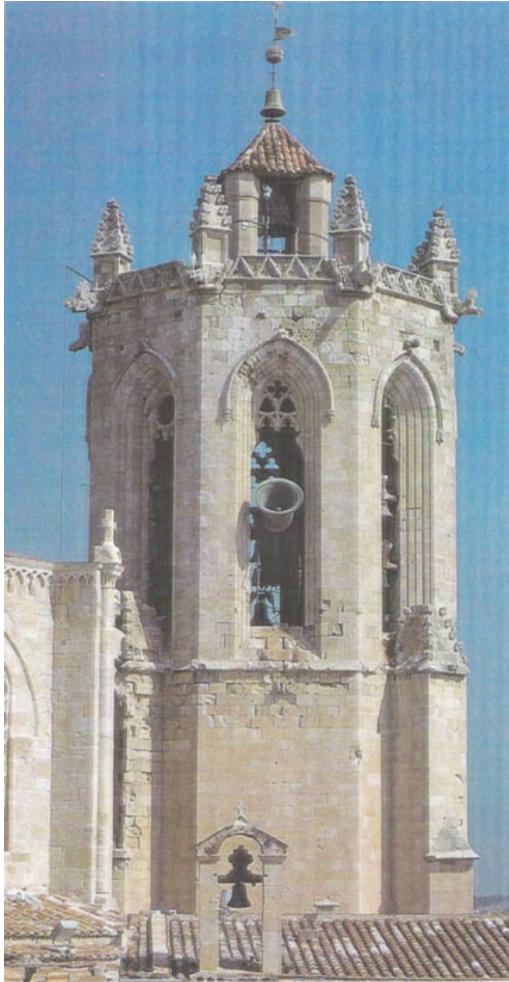
Des d'aleshores, cada 23 de setembre tots els habitants de Tarragona s'uneixen en un fet comú, celebrar la seva festa, la festa de Santa Tecla.

Actualment, en aquesta diada que sol durar una setmana s'hi veuen tot tipus d'espectacles, des de concursos per als petits, passant pel famós seguici popular fins exposicions per als més grans....

En aquest punt, ens centrarem més en concret en el seguici popular.

Si bé en els segles XIV i XV les confraries i gremis ja havien jugat un paper important en la celebració de Santa Tecla, serà a partir del segle XVI quan el pes del nostre seguici popular recaurà en aquesta fórmula associativa laboral, religiosa i lúdica.

⁸ *Guia de les festes de Santa Tecla, Josep Bargalló Valls i altres*

“La Capona” anunciant La Festa Major representacions.(Extret de “Els Colors de Santa Tecla”, p. 94. Fotògrafs: Rafael López Monné i Jordi Tutusaus)

Cada gremi executava una dansa, o feia ballar un element del bestiar o representava un ball parlat. Aquesta darrera serà precisament la novetat més important que veurà la nostra festa: la introducció d'un text en les

4.2. El Seguici Popular

El seguici popular és l'agrupació de balls i entremesos que participen o participaven en les celebracions cíviques i/o religioses de la ciutat, i que hom considera manifestacions de la cultura tradicional i popular. El marc festiu a tot el seguici popular de la ciutat de Tarragona és la festivitat de Santa Tecla, tot i que balls i entremesos participen individualment i dispersos en altres festes. El seguici popular apareix el dia 22, vigília de Santa Tecla en la cercavila; el dia 23, Santa Tecla, en l'anada a ofici, la tornada, la passada davant l'Ajuntament, l'anada a processó i la processó del Braç i la baixada cap al palau Municipal.

«L'ensendemà era Santa Tecla, lo 24 la festa de la Mercé I contents, alegres, se'n baixaven a ciutat, on ja tot era fressa i xirinola, missatgeres de la gran diada en la qual se celebra la festa de la Protomàrtir amb tot lo soroll, animació o eixordament d'orelles que saben donar los castellers, les colles, los balls de Dames i Vells, de bastonets, de les gitanes, de les Criades, de Cercolets... i els més solemnes de Sebastiana del castillo, dels Ambussados, de santa Ursenina, de Serrallonga, de sant Magí, de Santa Teclai, dels Diablesi, de la Rosaurai.»⁹

⁹ *Intermezzo – Festa Major.. La Família dels Garrigas. Ed. 62, “La Caixa”, núm. 30 Pin i Soler, Josep*

El Seguici inclou els Entremesos, el Bestiari, els Castells, els Balls o Danses i els balls Parlats.

Al llarg de la seva història ha anat evolucionant, afegint elements nous, perdent-ne d'altres o modificant-los.

Gegants Moros de Tarragona. (Extret de “Guia de les Festes de Santa Tecla”, p.60. Fotògrafs: Rafael López Monné i Jordi Tutusaus)

A tall d'exemple, a continuació s'exposa un quadre amb la cronologia dels principals balls parlats.

Balls parlats	Època	Personatges	Actors
Ball de Sant Antoni	1414-1617	Sant Antoni ermità i dimonis	Paraires
Ball de sant Miquel i diables	Segle XVI – XVIII	Sant Miquel i dimonis	Teixidors
Ball de Turcs i Cavallets	Segle XV – XVIII		Pagesos i bracers

Ball de Dotze Reis, la Fe, la Discòrdia i la Fúria	1617-1804	Dotze reis i tres figures riques	Sastres
Ball de Cavallers, Dames i Turcs en l'Hort	1617-1804	4 dames, 4 turcs, 4 cavallers, 1 hortolà i 1 gavatx (més tard 2 etiops)	Hortolans
Ball de Santa Fe	1729-1804	Santa Fe i Dacià	Menestrals
Ball de Sant Magí	1859-1862	bons-àngels, poble, prefecte romà i senyors	Veïns del barri del Serrallo
Ball de Santa Tecla	1859-1930	molts	
Ball de Santa Llúcia	1859-1862		
Ball de Santa Ursucina	1859-1862		Col·legi de l'ensenyança
Ball d'Embozados de Madrid	1859-1862	gàngsters i justícia	
Ball de Pedro Negro	1859-1862	Bandolers	
Ball de Sebastiana del Castillo	1854-1929	Sebastiana, pares, bandolers, amant, etc.	
Ball de la Rosaura	1859-1900	Bandolers	
Ball de Don Jacinto del Castillo	1846	enamorats, pirates i moros	
Ball de Marcos Vicente	1900	cavaller valencià i pirates	
Ball de Voluntaris d'Àfrica	1876	General Prim	
Ball de les Criades	1859-1862	Criades i mestresses	
Ball de Sogra i Nora	1877	La jove i la sogra	
Ball de Joan de Serrallonga *	a Tarragona: 1854-2003	Joan de Serrallonga i altres lladres	
Ball de Dames i Vells*	1514 ball de vells 1617-2003	Dames joves i Vells	Bastaixos

* Encara es ballen en l'actualitat.

5. BALL DE SEBASTIANA DEL CASTILLO

5.1. Resum dels fets a partir dels textos trobats

Sebastiana era filla d'una família noble de Jaén i com a tal estava predestinada a trobar un bon marit i acomplir amb els seus deures de bona esposa, segurament tot i la seva joventut, ja li havien buscat parella amb qui esposar-se al cap d'uns anys.

Per contra, els seus dos germans més grans tenien un futur prometedor i conreaven l'art de les armes i la caça.

Però com sol passar sovint, el destí jugava una partida diferent de la que els pares havien previst, ja que Sebastiana estava enamorada d'un mosso de Granada. Malgrat que encara era molt jove, ella mantenia relacions amb aquest noi d'amagat dels seus pares però, com acostuma a succeir en aquests casos, el pare no se'n adonava de res i la seva mare sospitava que Sebastiana no anava per on ells volien. La mare amb molt de tacte va advertir el seu marit, Don Alonso Gutiérrez, que la seva estimada filla estava festejant amb un noi anomenat Juan González del Pino, el qual no pertanyia a una distingida classe social.

El pare molt afectat va intentar convèncer la seva filla que no el veiés més, però Sebastiana va enfrontar-se a aquelles paraules i va amenaçar que de cap manera deixaria de veure's amb el seu amor. El pare enutjat va voler castigar-la durament i va cridar els dos fills grans perquè la tanquessin en una sala, i d'aquesta manera separar-la a la força del qui ella tant estimava.

Capçalera d'un romanç vuit-centista barceloní de la Sebastiana del Castillo. Extret del *Costumari Català* de Joan Amades.

Els germans van acomplir l'ordre del seu pare i fins i tot van infligir càstigs físics a la seva pròpia germana ja que havia gosat desafiar el seu pare.

Sebastiana va estar tancada durant un any en aquella sala fins que va aconseguir, mitjançant un nebot que vigilava les portes del castell, comunicar-se amb l'amant.

Juan González del Pino en assabentar-se que la seva estimada estava reclosa en contra la seva voluntat, va dirigir-se al castell ben armat i va deslliurar-la.

Un cop lliure, Sebastiana volgué venjar-se per la injustícia soferta, talment, sembla que va enfollir durant el seu empresonament o pot ser que ja estigués boja d'amor prèviament, però el fet és que va demanar al seu amant que matés els seus pares.

Veient que aquest no hi estava massa decidit, va agafar ella mateixa una pistola i va dirigir-se cap a la cambra del seu pare, un cop allí va matar-lo d'un tret. La seva mare present en els fets, no creia el que estava passant, però aquesta confusió la va aclarir ràpidament Sebastiana, ja que va disparar-li un tret amb la mateixa arma amb la qual acabava de matar el seu pare.

Sebastiana en adonar-se del crim que havia comès, va dirigir-se on era el seu estimat i ja fos per l'efecte d'haver mort els seus pares o per castigar la feblesa de Juan, aquesta el va matar de la mateixa manera que ho havia fet amb els seus pares, ja que el creia responsable de tot el que havia succeït.

Un cop passat tot això, Sebastiana va fugir d'allí i va dirigir-se cap a les muntanyes; allí es va trobar una colla de bandolers que en sentir la seva història tan salvatge la van acollir a la seva colla i la van nomenar capitana.

La rondalla no explica més coses d'aquesta època de bandolera però se suposa que va estar causant estralls per tota la muntanya de Sierra Morena, època que li va donar la fama de bandolera coratjosa.

Els seus actes com a bandolera devien transcórrer per diferents indrets d'Espanya fins arribar a Ciudad Rodrigo, província de Salamanca, on els seus germans,

els quals l'havien denunciada al jutge per la mort dels seus pares i de Juan González, la van localitzar.

Quan Sebastiana es va sentir descoberta per aquests dos, tot i que es trobava sense els seus companys bandolers, va enfrontar s'hi i va matar-los a trets, tot seguit els va decapitar i va agafar els caps dels seus germans i va portar-los a la cova on es trobaven els seus companys.

Quan els bandits van veure allò, van trobar-ho molt cruel i es van enfrontar a la seva capitana, però Sebastiana ja era una experta del trabuc i va matar-los a tots. Primer els va fer rendir als seus peus i després de disparar-los, va decapitar-los i va penjar així els quatre caps enmig de la plaça del poble.

El corregidor del poble, en veure aquells caps, va presentar-los al jutge i aquest va ordenar a quatre militars que acompanyessin el corregidor per detenir Sebastiana.

Un cop van trobar-la, després d'una forta baralla el corregidor amb un cop de pedra al cap va deixar-la sense coneixement, d'aquesta manera van aconseguir dur-la davant el jutge, Don Pedro Jacinto comendador de Ciudad Rodrigo, qui li va llegir la sentència, en la qual es deia que li tallarien el coll; aquesta sentència va ser dictada el dia vint-i-tres de setembre (dia de Santa Tecla).

Dirigint-se al suplici, Sebastiana anava recitant:

“padres los que tengais hijos
no seais como los mios
no destorbeis matrimonios
que es sacramento divino
pido que me perdonéis, Señor
si es que tan mala he sido

que vuestra misericordia
es mayor que mis delitos.

I finalment Sebastiana va morir ajusticiada, deixant així la llegenda d'una dona valenta i coratjosa, que encara actualment es remet a ella quan volem designar a una persona valenta i de caràcter fort, com veurem d'una manera ampliada més endavant.

Extret del *Costumari Català* de Joan Amades. Volum I, pàg. 801.

5.2. El mite de Sebastiana del Castillo

5.2.1. Introducció

Tens més... que la Sebastiana.

Ets més cruel que la Sebastiana.

Això, ni Sebastiana.

Tots aquests exemples esmentats són expressions populars que se li atribueixen a una dona que actua de manera similar a la de Sebastiana, és a dir de manera valenta i coratjosa.

Fins i tot en el propi ball de Serrallonga podem veure com “El Nen” (bandoler de la colla) i la Joana (muller de Serrallonga) fan referència a aquesta actitud coratjosa que tant caracteritza Sebastiana del Castillo.

*El Nen*¹⁰

“Per dona la Joana
més temuda que la Sebastiana
i encara és hora que amb ella
algú de la ronda passi gana!”

*Joana*¹¹

“Jo sóc aquella Joana
que faig tremolar la terra
dona per dona al dia
no és parla de més valenta.

Ni la Doña Isabel Gallarda
ni la valerosa Espinela;
per gust mireu-se los minyons
d’aquesta gran patuleia;

¹⁰ *El Ball d'en Serrallonga de Tarragona. Quinze anys de Parlaments 1987–2001. Menchon, Joan i altres*

¹¹ *El Ball de Serrallonga. Biblioteca Joan Amades. MAS, Rosa i altres.*

Ni tampoc Sebastiana
anomenada carrón,
amb aquest punyal Valencià
tinc d'espantar lo món.

Vostres grans valenties
en alta veu vull declarar
perquè siau més valents
a tots vull nomenar”

Ball de Serrallonga

Es veu clarament que Sebastiana va esdevenir un Mite, especialment per a la gent del poble, que veien en ella un símbol de rebel·lió i de crítica contra l'ordre establert.

Sebastiana conjuntava la idea romàntica dels bandolers amb la, no menys romàntica característica, de tractar-se d'una dona alliberada, que havia sigut capaç de trencar amb totes les formes establertes per tal de decidir el seu propi futur.

5.2.2. Sebastiana, mite de la dona alliberada

Molts milers d'anys han hagut de passar perquè la dona sigui considerada a nivell d'igualtat amb l'home; i encara avui en dia aquesta igualtat no és complerta del tot ni tan sols en els països més desenvolupats.

Durant molts anys i encara avui , en molts indrets la dona ha estat comparada a un animal, absolutament sense cap dret.

«En una ocasión el filósofo Griego Tales de Mileto, explicó con las siguientes palabras los motivos por los cuales estaba agradecido a la fortuna; primeramente por

haber nacido humano y no animal, después, por haber nacido hombre y no mujer y finalmente por haber nacido griego y no bárbaro»¹²

Aquest text de Diògenes Laercio que podem trobar a *Vidas de filòsofos* és un clar exemple de la mentalitat que tenien, respecte la dona, en aquella època.

Aconseguir aquests drets ha sigut feina de totes les dones, però hi ha hagut figures destacades que des dels primers temps van lluitar per la dignitat del sexe femení.

En alguns casos, han estat aplaudides per la societat i en d'altres han sigut lluites per vies equívokes, com és el cas de Sebastiana que va escollir la via criminal. Però sense cap dubte que és un exemple més de les dones que no han acceptat un futur imposat sinó que el volien decidir per si mateixes buscant el bé i la igualtat.

Com a exemples podem citar Joana d'Arc (la dama d'Orleans), Agustina d'Aragó, Maria Pita, Teresa d'Àvila ... aquestes han estat reconegudes, pel seu valor i actitud, revolucionàries.

En canvi d'altres com Cleopatra, Mata Hari, la cigarrera Carmen...han sigut segellades amb el qualificatiu de "Dona fatal".

I Sebastiana del Castillo, com Espinela o Isabel Gallarda han passat a la història pels seus crims.

Totes elles amb més o menys fortuna han anat donant forma al mite de dona alliberada.

A més del romanç de Sebastiana del Castillo que es relata en aquest treball, a continuació s'exposen els romanços

¹² *Mujeres Míticas: La Medea Infanticida*. Rosa Sala Rose. www.xtec.es/~rtorne/medea.pdf

d'Espinella i d'Isabel Gallarda com a exemples de tot el que ja s'ha esmentat anteriorment.

Romance de la Gallarda¹³

Estaba un día Gallarda
En su ventana florida
Peinaba cabellos rubios
Que de oro parecían

Paseaba un caballero
Calla abajo calle arriba
Suba suba caballero
Por la salud de su vida

El hombre se hizo valiente
Y ha subido por su vida
Ha visto siete cabezas
Colgaditas de una viga

¿De quien son esas cabezas?
Dímelo Gallarda mía
Son de los siete leones
Que la Reina se comía

La Reina no come eso
Dímelo Gallarda mía
Son de mi padre y mi madre
De mis abuelas y tías

Házme la cama Gallarda
Gallarda la cama hacía
Y entre colchón y colchón
Un puñal de oro escondía

13 www.lamusgana.com/discos/letras/gallarda.txt

A eso de la media noche
Gallarda se refulgía
Que te refulge Gallarda
Y toda tu gallardía

Estoy buscando el rosario
Que en devoción le tenía
Tu no buscas el rosario
Dímelo Gallarda mía

Estoy buscando el puñal
Para quitarte la vida
Yo te la quitaré a ti
Gallarda porque es muy mía

Le ha dao siete puñaladas
De la menor moriría
Portero abre la puerta
Portero de portería

Estas puertas no se abren
Hasta que no raye el día
Que si Gallarda se entera
La vida nos quitaría

Si Gallarda ya está muerta
En el suelo está tendida
Le ha dao siete puñaladas
De la menor moriría

Romanç d'Espinela ¹⁴

¹⁴ CUATRO ESQUINAS, Nº 16. Septiembre 2002 Revista caspense de erudición y divertimento. Caspe (Zaragoza)

ROMANCE NUEVO, DE LOS VALEROSOS HECHOS,
muertes, y atrocidades de una valerosa Dama llamada Es-
pinela, natural de Caspe en el Reyno de Aragon,
sucedio en este presente año.

DE ESPINELA.

EL Sol detenga sus rayos,
y la Luna su luz bella;
caduque el mar con sus olas,
y estremescafe la tierra,
Tambien los quatro elementos
en su rutilante esfera,
pues de mi no estan seguros
hasta los siete Planetas.
Oyan, pues, con atencion
de una muger lo resuelta,
de una vivora el veneno,
y de una sierpe lo adversa.
Yo nací dentro de Caspe,
de Nacion Aragonesa,
hija de muy nobles padres;
y llevandome à la Iglesia,
en el sagrado Bautismo
me pusieron Espinela.
Mas discurro que acertaron
en el nombre, pues tal era;
que ningun ama podia
sufirir mi mala paciencia;

siendo, pues, en mis principios
tan altiva, y tan soberbia,
que ninguno me la hazia,
que con ella se me fuera.
Apenas tuve tres lustros,
quando ya parca sangrienta
quitò la vida à mis padres,
quedandome tan resuelta,
que de mi futor temblavan
muchos en la Villa mesma.
Aprendi à jugar las armas
con tal valor, y destreza;
que à pocos dias salí,
como el Maestro, Maestra.
Y la causa de mi vida
tan abominable, y fea,
la dirè, por que es muy justo,
que todo el mundo la sepa.
Vivia pared en medio,
de lindo cuerpo, y presençia,
un hijo de un Cavallero
llamado Favian de Herrera.

5.3. Estudi comparatiu del ball amb el romanç original

He tingut accés al romanç original “Sebastiana del Castillo” dipositat al “Museo del Bandolero” de Ronda (Còpia del qual s’adjunta a continuació). És evident que després de comparar el text del romanç amb el text del ball no hi ha cap dubte que aquest últim es va extreure del romanç.

Podem veure com el romanç titulat “*Sebastiana de Castillo, Nueva y famosa relación de las atrocidades de Sebastiana del Castillo y el tràgico fin de su vida después de haber muerto a su padre, madre y hermano*” està estructurat en forma de narració en tercera persona, en què el narrador descriu els fets i la vida de Sebastiana, tot i així entre cometes hi apareixen intervencions textuais en primera persona, sempre precedides del nexxe d’introducció “dice:”, “ha dicho:”, “dijo:”, “decía:” etc.

Aquests versos del romanç que apareixen entre cometes, estan reproduïts idènticament en el text del ball parlat.

Al final d’aquest punt es reproduueix el romanç original de “Sebastiana del Castillo”, es marquen aquells versos que van ser copiats idènticament en el ball parlat.

En l’anàlisi comparativa observem que hi ha versos idèntics (en el text remarcats en color verd), versos quasi idèntics (en el text remarcats en color taronja) i curiosament notem un “entre cometes” introduït per “decía:” (del vers 178 al vers 188) que no s’utilitza en la versificació del ball, a l’igual que tampoc no s’utilitzen part dels versos dels dos últims “entre cometes” (versos 225 al 230 i versos del 232 al 238). Segurament les

al·lusions religioses d'aquests darrers versos indicats no eren adients en el context del ball.

Núm. 59

SEBASTIANA DEL CASTILLO

Nueva y famosa relación de las atrocidades de Sebastiana del Castillo y el trágico fin de su vida después de haber muerto á su padre, madre y hermanos

Para el mayor sentimiento	1	de los cielos al auxilio	10
que se ha visto ni se ha oido	2	para poder explicar	11
en este presente tiempo	3	el valor más atrevido,	12
á mis oyentes convido	4	la atrocidad más enorme,	13
para admiración del Orbe,	5	que en mujer jamás se ha visto	14
y para que sumergidos	6	y el poco temor de Dios,	15
les cause espanto y asombro,	7	y de sus justos juicios:	16
pido que me den oidos.	8	mas con su divina luz	17
Tambien le pido á la Reina	9	doy á este caso principio.	18

En la gran Sierra-Morena	19	pasando dos mil martirios	60
amparo de foragidos,	20	de mi padre, y mis hermanos,	61
en un pequeño lugar	21	con dolores excesivos:	62
que se llama Javalquinto	22	supuesto que eres mi amante,	63
vivía Alonso Gutiérrez	23	y que eres hombre de bríos,	64
con una hija y dos hijos,	24	para esta noche á las doce	65
en compañía de su esposa	25	te espero bien prevenido:	66
que eran dos amantes finos,	26	y mira no me hagas falta,	67
y por la paz y sosiego,	27	porque te espero bien mío.»	68
y por gusto que han tenido,	28	No dijo más y con esto	69
á los dos hijos casaron	29	ha cerrado el papelito,	70
con gran fiesta y regocijo.	30	y á un muchacho se lo entrega,	71
Quedó sola con sus padres	31	el cual era su sobrino,	72
Sebastiana del Castillo,	32	para que se lo llevase	73
la mujer mas desalmada	33	á Juan González del Pino.	74
que de madres ha nacido.	34	Tomó el papel, el mancebo	75
De esta tal se enamoró	35	lo recibió agradecido,	76
un mancebo granadino,	36	por la vista lo repasa,	77
que estaba en aquel lugar	37	y así que lo hubo leído,	78
desde la edad de muy niño.	38	lágrimas del corazón	79
Dió en pasearle la calle	39	derramaba hilo á hilo.	80
con fiestas y regocijos,	40	Se fué al instante á su casa	81
alcanzó el sí de la dama,	41	donde sus armas previno,	82
de sus padres no ha podido;	42	dos pistolas, una espada	83
antes con mucho rigor	43	y un cuchillo de dos filos.	84
la castigan de continuo.	44	Oyó las diez y las once,	85
Enfurecida se enoja,	45	dan las doce y ha salido,	86
y hecha como un basilisco,	46	se fué á casa de su dama,	87
cuanto más le castigaban,	47	y ella que estaba en aviso,	88
rompiéndose los vestidos,	48	abrió la puerta y entró,	89
tirándose de las trenzas,	49	sin ser de nadie sentido.	90
mas se enciende en su delirio,	50	Ella encendió una bujía,	91
más de un año en una sala	51	y de esta suerte le ha dicho:	92
encerrada la han tenido	52	Yo he de matar á mi padre	93
en donde sus dos hermanos	53	y á mi madre, vive Cristo,	94
la dieron algun cartigo.	54	que he de vengar mis injurias,	95
Tuvo forma Sebastiana	55	pues lo tienen merecido;	96
le escribir un papelito,	56	aunque sepa que al infierno	97
que en breves renglones dice:	57	vaya á apagar mis delitos,	98
Dulcísimo dueño mío,	58	y me has de ayudar también,	99
sabrás que he estado encerrada	59	y advierte lo que te digo,	100

que si ayudarme no quieres	101	los clamores y gemidos	142
contigo he de hacer lo mismo;	102	que bastaban á ablandar	143
el mozo la vió aterrada	103	á las montañas y riscos.	144
y con ánimo la dijo:	104	No condenaron á nadie.	145
habrá mas que ejecutarlo?	105	porque saben quien ha sido,	146
ea, vamos al proviso.	106	y con solemne aparato	147
Fué donde estaban sus padres	107	de todo el pueblo asistidos,	148
con un ánimo atrevido,	108	dispusieron los entierros,	149
le dió cuatro puñaladas,	109	Dios les haya dado auxilios.	150
que el corazón le ha partido	110	Despachan requisitorias	151
al padre; y luego á la madre	111	para saber si la han visto,	152
hizo con ella lo mismo.	112	y á do quieran que la prendan,	153
porque con dos puñaladas	113	que se ejecute el castigo.	154
se la dejó sin sentido	114	Salieron los dos hermanos,	155
habló sólo estas palabras,	115	por montes, valles y riscos;	156
y palpitando la dijo:	116	ella estaba en una cueva,	157
Hija de mi corazón,	117	y con ella dos bandidos,	158
en qué te hemos ofendido?	118	que también huyendo andaban	159
La dice: señora madre,	119	por otros graves delitos.	160
este es vengar mi castigo:	120	Vió pasar sus dos hermanos,	161
y con una puñalada	121	y ella les salió al camino,	162
concluyó á su vida el hilo,	122	y de dos carabinazos	163
les sacó los corazones	123	los mató luego al proviso	164
y en aceite los ha frito:	124	con un cuchillo les corta	165
y de tanta crueldad	125	las cabezas y se ha ido	166
cayó el mozo amortecido;	126	donde están sus compañeros,	167
le dice muere también,	127	y se las lleva consigo.	168
pues que tú la causa has sido	128	Los compañeros la riñen,	169
le ha dado de puñaladas,	129	y con ánimo atrevido,	170
y con ánimo atrevido	130	cruel y desesperada,	171
le quitó todas las armas,	131	con ellos hizo lo mismo.	172
y se puso su vestido,	132	Llevó las cuatro cabezas	173
y en un caballo del padre	133	y se fué á Ciudad Rodrigo,	174
montó y se puso en camino.	134	y en una esquina en la plaza	175
Y luego por la mañana	135	las puso con un escrito,	176
sus hermanos han venido	136	que de esta suerte decía:	177
á la casa de sus padres,	137	« Á estos dos hermanos míos	178
y hallan dolor tan crecido.	138	di la muerte por vengarme	179
Justicia piden al cielo,	139	de haberme dado castigo,	180
acudieron los vecinos,	140	y á los otros dos maté,	181
y los llantos fueron tantos,	141	por saber que eran bandidos:	182

ya está la venganza hecha,	183
ya mi gusto está cumplido;	184
si hay alguno que se oponga,	185
salga á campaña conmigo,	186
porque al rigor de este brazo,	187
son pocos los de este siglo.»	188
El señor Corregidor	189
les dió aviso á sus ministros,	190
de que salgan á prenderla.	191
y acudieron infinitos.	192
A dos Alcaldes mató,	193
y hasta cinco ó seis ministros,	194
y con la espada en la mano	195
parecía un basilisco.	196
Nadie le para delante,	197
como á un toro embravecido:	198
pidiendo favor al Rey,	199
acudieron los vecinos,	200
cuantos hay en la ciudad:	201
y pienso que si no ha sido	202
por una fuerte pedrada,	203
que tiraron de un postigo,	204
que la dieron en los pechos	205
y en el suelo la han tendido;	206
entonces se le arrojaron	207
los agarrantes ministros,	208
y el señor Corregidor,	209
que era D. Pedro Jacinto,	210
mandó llevarla á la cárcel,	211
donde la cargan de grillos;	212
le leyeron la sentencia	213
dentro de Ciudad Rodrigo,	214
y al tercer día la sacan	215
á que pague sus delitos.	216
Llegan al pié del patíbulo,	217
que suba arriba le han dicho,	218
y cuando estuvo en lo alto	219

á todo el concurso.dijo:	220
« Padres los que teneis hijas,	221
no seais como los míos,	222
no estorbeis los matrimonios	223
que es sacramento divino	224
de nuestra madre la Iglesia,	225
dispuesto del Uno y Trino:	226
mirad en lo que me veo.	227
y en que trabajo me he visto,	228
pedidle á Dios me perdone,	229
y á todos perdóu os pido.	230
Alzó los ojos al cielo,	231
y dijo: «Jesús divino,	232
por la sangre virginal	233
que os vertieron los judíos,	234
por la cruel bofetada	235
de vuestro rostro divino	236
y por toda la Pasión	237
que padeciste, Dios mío.	238
os pido que me perdoneis:	239
pequé, Señor, mala he sido;	240
mas vuestra misericordia	241
es mayor que mis delitos.»	242
Al verdugo le avisaron.	243
para que hiciera su oficio,	244
y al instante lo cumplió	245
y quedó el cadáver frío.	246
dando muestras de que fué	247
á gozar del Cielo Empireo.	248
Esta es la vida y muerte	249
de Sebastiana del Castillo,	250
y de esta suerte acabó,	251
de veinte años no cumplidos.	252
Dios le dé eterno descanso	253
en su santo Paraíso,	254
y nosotros nos dé gracia	255
por los siglos de los siglos.	256

FIN

Imps. Hospital, 19 «El Abejico»

MUSEO DEL BANDOLERO
 C/ San Pedro, 18
 Ronda, Málaga - Tel. 252 21 7
 29400 RONDA-MÁLAGA

Còpia facilitada pel "Museo del Bandolero" de Ronda (Málaga)

5.4. Anàlisi lingüística del ball

L'anàlisi lingüística del text no és l'objectiu principal d'aquest treball, per la qual cosa no es pretén fer una anàlisi exhaustiva; únicament es vol posar de manifest el gran nombre de distorsions de la llengua que s'hi troben i que és una de les característiques més notòries que hom observa en llegir-lo.

Aquest text presenta una estructura versificada irregular amb versos normalment de vuit síl·labes amb rima, normalment, assonant.

L'estructura lingüística presenta un predomini de la funció expressiva pròpia del registre col·loquial en què destaca l'espontaneïtat i la poca elaboració.

Però el que més destaca, al llegir el text en castellà, és la fonètica i la morfologia, perquè s'observen moltes expressions castellanegades, ja sigui perquè s'han catalanitzat, ja sigui perquè s'han alterat grotescament. Probablement l'origen d'aquesta distorsió vindria dels orígens de la representació per gent poc culta que havia de recitar en una llengua forana i aquestes distorsions s'haurien transmès oralment arribant a formar part del text del ball ja d'una forma conscient i burlesca.

Exemples d'aquesta curiositat són els versos que a continuació s'exposen:

Expressions textuais	Expressions corregides	Característica
aquí me tenéis a vuestro delante	aquí me tenéis delante vuestro	catalanisme
y no replicas una palabra	y no repliques	

a los hilos de una espada	al filo de una espada	catalanisme
venit que vuestro padre os llama	venid que vuestro padre os llama	catalanisme (t/d)
no te causa compasión	no te produce compasión	
su atrabimiento profano	su atrevimiento profano	catalanisme (a/e)
pagarás tu osodia	pagarás tu osadía	(o/a)
te la pegan por el descosido	te traicionan	catalanisme
dios te aguarda muchachito	dios te guarde muchachito	
la conozco palmo a palmo	la conozco con detalle	catalanisme
donde son aquellas noches	donde están aquellas noches	catalanisme
donde son estos tus ojos	donde están estos tus ojos	catalanisme
que me miraban de fito a fito	que me escudriñaban	catalanisme
que daba fondos suspiros	que daba hondos suspiros	catalanisme
y un cochino de dos hilos	y un cuchillo de dos filos	burla i catalanisme
pagarán su osodia	pagarán su osadía	burla (o/a)
que te veo mortecida	que te veo casi muerta	catalanisme
de una ingrata y cierva tuya	de una ingrata y sierva tuya	burla
mandarás a mis bendidos	mandarás a mis bandidos	burla
amparo de florejidos	amparo de forajidos	burla
y bandolera de brillo	y bandolera de brío	burla
que se llama Cabalquinto	que se llama Jabalquinto	burla fonètica (c/j)
ahora, formad el cuicio	ahora formad el juicio	burla fonètica (c/j)
que tuvo gran osodia	que tuvo gran osadía	burla (o/a)
ya está mi gusto coplido	ya está mi gusto cumplido	burla
que quedaron desonidas	que quedaron desunidas	burla
me parece que a lo lecos	me parece que a lo lejos	burla fonètica (c/j)
es un bulto de muger	es un bulto de mujer	burla (g/j)
un retulo les pondré	un rótulo les pondré	catalanisme

y un rétulo que dice	y un rótulo que dice	catalanisme
tate al rey mujer perversa	date al rey mujer perversa	burla
ahora si que soy muerta	ahora si que estoy muerta	catalanisme
que necesita una padrada	que necesita una pedrada	catalanisme fonètic (a/e)
yo Don Pedro Cacinto	yo Don Pedro Jacinto	burla fonètica (c/j)
que un cochino le traspasa	que un cuchillo le traspasa	burla
su cuello tan atravido	su cuello tan atrevido	catalanisme (a/e)
tu soberbia y osodia	tu soberbia y osadía	burla (o/a)
la entrega pel corbatí	la entrega por el pescuezo	catalanisme (metonímia)
la sentencia está aquejutada	la sentencia está ejecutada	burla
ara tots cap a retiro	ahora todos a retiro	catalanisme

6. RECUPERACIÓ DEL BALL

Aquest és el punt essencial del treball, en què procuraré obtenir tots els elements necessaris per la recuperació d'un ball que fa anys va perdre's.

Recercant i movent fils per diferents llocs, he aconseguit reunir els elements bàsics de què un ball està compost com veurem a continuació.

6.1. Text del ball

En aquest punt, s'exposa el text del ball de Sebastiana del Castillo. Es tracta d'una còpia de l'original, escrita per Pau Segura el 25 de desembre de l'any 1878, encara que posat al dia i versificat de nou pel cronista Oficial de la ciutat, el senyor Joan Salvat i Bové.

El manuscrit me'l va facilitar Jordi Morant i Clanxet, el qual va heretar-lo a la mort de Joan Salvat i Bové. (Aquest manuscrit s'adjunta com Apèndix I).

El text, escrit en quartilla apaïxada, consta de vint-i-set pàgines manuscrites, més dos d'inicials mecanografiades que devia haver afegit el senyor Joan Salvat.

A la part esquerra de cada quartilla, separada per una ratlla vertical, s'indica el nom del personatge que en

aquell moment parla i al costat dret de la ratlla hi ha escrit el text.

L'obra consta de 477 versos agrupats en dues parts; la primera part consta de cinc escenes i la segona de quatre, a més de les indicacions complementàries, com ara el número d'escena, o de quan entra la música i el ball, o la forma en què s'ha de representar o bé recitar.

Podem observar que alguns dels versos del text es presenten subratllats. Després d'haver realitzat un estudi detingut, he arribat a la conclusió que es tracta d'una possible anàlisi lingüística portada a terme pel senyor Bové o bé pel senyor Segura. Es tracta de versos escrits en un castellà incorrecte, la majoria dels errors són causat per una catalanització (aquest aspecte el podem veure d'una manera més extensa en l'apartat 5.4. "anàlisi lingüística del text del ball")

En concret els versos subratllats són el 23, 27, 43, 63, 75, 86, 102, 108, 112, 114, 122, 149, 151, 183, 185, 192, 193, 205, 215, 223, 226, 251, 252, 264, 274, 295, 299, 340, 434, 449, 450, 460, 461, 462, 464, 476 i 477.

Dels 477 versos, 44 estan extrets del romanç original dipositat en el "Museo del Bandolero" de Ronda (com s'explica d'una manera més extensa en el punt 5.3. "Estudi comparatiu del ball amb el romanç original").

Danza popular de "Sebastiana del Castillo"

Copia original, escrito por Pablo Segura, en Tarragona a 25 de Diciembre de 1878.

Arreglado y versificado de nuevo por el cronista de la Ciudad Sr. Salvat y Bové.

Modo de colocarse los personajes

	Sebastiana	
Padre		Madre
Hermano 1º		Hermano 2º
Capitán		Sobrino
Bandido 1º		Bandido 2º
Bandido 3º		Bandido 4º
Amante		Corregidor
Miquelete 1º		Miquelete 2º
Miquelete 3º		Miquelete 4º
	Sr. Juez	

(Escena I)

Padre	Ya es hora querida esposa de dar al cielo divino mil gracias y mil favores por concedernos la hija.	1 2 3 4
	Nuestra hija Sebastiana que es muy hermosa y muy linda su gracejo y su donaire tiene à los hombres rendidos.	5 6 7 8
	Démosle à decir mil gracias, à Dios bendito por nuestra felicidad y en prueba de agradecidos.	9 10 11 12
Madre	¡Amado y querido esposo cierto que vas engañado pues un mancebo granadino à nuestra hija ha burlado!	13 14 15 16
	Constantemente me dijo que quería estar casada con aquel lindo mancebo que es un infame canalla.	17 18 19 20
	Todas las noches le encuentro que en la puerta està sentado y ella no come ni bebe pues no tiene otro delirio que retenerlo à su lado.	21 22 23 24 25
	Mira bien, esposo mio <u>mira lo que està pasando</u>	26 27

	varias veces ya te he dicho	28
	que ella no està sosegando	29
	y has de poner remedio	30
	en esto, mi esposo amado	31
	que Sebastiana, nuestra hija	32
	nos la robarà el malvado	33
Padre	¡Que es esto Dios de los cielos	34
	mi hija por un villano	35
	es de ésta suerte arrastradai	36
	¡Quien serà este mancebo	37
	quien és este que no teme	38
	de mi ser escarmentado	39
	màs viniendo nuestra hija	40
	de linaje tan honradoi	41
	Màs..... yo he de remediarlo	42
	<u>con el valor de mi brazo.</u>	43
	<i>(Música y baile)</i>	
	<i>(Escena II)</i>	
Padre	Mujer manda à Sebastiana	44
	que se presente à mi cuarto.	45
Madre	Yo bien lo harè pero me temo	46
	que no te quedas burlado.	47
Padre	Yo burlado ivive el cielo!	48
	Aquí mismo he de matarla	49
	si mis consejos desprecia	50
	<i>(Su madre va à encontrar à Sebastiana y le dice)</i>	
Madre	Amada y querida hija	51
	hija de mis entrañas	52
	que tu padre ha de matarte	53
	sino desprecias à tu amante.	54
	Corra y vete que te manda	55
	que vayas à su cuarto.	56
	Ea y no resistes palabra	57
Sebastiana	Pues que mi padre lo manda	58
	Allà voy, pues al instante	59
	màs no saldrà con la suya	60
	aunque allí mismo me mate.	61
	¿Que quereis vos, padre mío?	62
	<u>Aquí me teneis à vuestro delante.</u>	63
Padre	Es posible, hija mía	64

	es posible Sebastiana	65
	que tu sin licencia mia	66
	marido te hayas buscado.	67
	Aquel mancebo es indigno	68
	es un infame y canalla	69
	con el filo de esta espada	70
	el cuello he de cortarle.	71
	Mira no seas cruel	72
	mira no seas tirana	73
	mira bien lo que resuelves	74
	<u>y no replicas una palabra.</u>	75
	<i>(Con arrogancia)</i>	
Sebastiana	Lo que yo digo y resuelvo	76
	que serè firme y constante	77
	aunque sepa yo de cierto	78
	que la vida ha de costarme	79
	y es que quiero ser casada	80
	con aquel guapo mancebo	81
	que de mi se ha enamorado	82
	aunque tengan que quemarme	83
	con el voraz elemento	84
	ò tenga que sucumbir	85
	a los hilos de una espada	86
Padre	¡Màrchate sin tardar	87
	à buscar tus dos hermanosi	88
Madre	<i>(llanto)</i>	
	¡Que dolor tan excesivo	89
	Hijos de mi corazòn!	90
	Venit que vuestro padre os llama.	91
Hermano 1º	¿Que se le ofrece à mi padre?	92
Hermano 2º	Ea, vamos al instante	93
Hermano 1º	¿Que quereis vos, padre mio?	94
	<i>(Con enfado)</i>	
Padre	Preguntarlo à Sebastiana.	95
Hermano 2º	Tu mataràs à tus padres.	96
Madre	<i>(Con un suspiro)</i>	
	¡Ay que dolor	97
Sebastiana	Aquí no valen desmayos	98
	que aunque os vea morir	99

	he de seguir adelante...	100
Hermano 1º	Calla... calla.	101
Hermano 2º	Calla infame, <u>no te causa compasión</u> <u>ver a tu madre postrada?</u>	102 103
Sebastiana	No me causa compasión ni viéndola sepultada	104 105
Padre	Calla traidora infame	106
	Tomadla vosotros dos <u>y llevarla à una sala</u> y darle fuertes castigos por indigna y por villana que ahora podrà pagar <u>su atrabimiento profano.</u>	107 108 109 110 111 112
Hermano 1º	Ven conmigo que al instante pagaràs tu osodía	113 114
Hermano 2º	Sigue que luego veràs donde para tu destino.	115 116
	Antes de que el sol nazca rodeado de cazmines ya puedes estar viquilante ya puedes estar prevenido, que à la mejor de la ocasión te la pegan por el descosido.	117 118 119 120 121 122
	<i>(Marcha, Llevàndole à la càrcel)</i>	
	<i>(Escena III)</i>	
	Para que no puedas mostrar à tus padres la soberbia aquì te has de quedar con castigos y afrentas	123 124 125 126
	<i>(Música)</i>	
Sebastiana	<i>(Sebastiana responde desde la Prisión)</i>	
	Ay amante de mi alma no sabes tu que yo estoy encerrada en una sala pasando dos mil martirios de mis padres y hermanos.	127 128 129 130 131
	Si yo tuviera mil vidas por tu solo las dejara solo he de discurrir ò con trazas ò con mañas	132 133 134 135

	como llegarè à hacerte sabedor de mis desgracias.	136 137
	Te escribirè una carta que llevarà mi sobrino que està en casa.	138 139
	<i>(Se pone à escribir)</i>	
	<i>Música</i>	
	Toma sobrino està carta para Juan González del Pino y dile que te la ha dado Sebastiana del Castillo.	140 141 142 143
	Si lo haces te tendrè para siempre agradecido	144 145
Sobrino	Digo que la llevarè y lo que yo digo, lo firmo	146 147
	<i>(Toma la carta y se vâ à encontrar al amante)</i>	
	Dios te guarde, caballero	148
Amante	<u>Dios te aguarda, muchachito</u>	149
Sobrino	¿Conoce v. por ventura à Sebastiana del castillo?	150
Amante	<u>La conozco, palmo à palmo.</u>	151
Sobrino	Pues tome pronto la carta al instante y de preciso y deme pronto respuesta porque teme que su padre no me dè algùn castigo si me encuentra que yo faltó de la puerta del Castillo.	152 153 154 155 156 157 158
	<i>(Toma la carta y la lee)</i>	
Amante	Dulcísimo, dueño mio: sabràs que estoy encerrada pasando dos mil martirios por mis hermanos y padres con dolores excesivos y puesto que eres mi amante y eres hombre de brios para esta noche à las doce te aguardo bien prevenido. Mira, no me hagas falta porque te espero, bien mio Adios pues y hasta la vista Sebastiana del Castillo	159 160 161 162 163 164 165 166 167 168 169 170 171

Amante	Dile que sabrè cumplir	172
	aunque me cueste la vida	173

(Se va el sobrino à su puesto)

Mùsica

(Escena IV)

(Sale el amante paseàndose con arrogancia)

Amante	Ay, esposa de mi alma	174
	ay dulce prenda querida	175
	encerrada en una sala	176
	como pobre y afligida.	177
	¿Donde son aquellas noches	178
	que tanto nos divertìamos	179
	con palabras amorosas	180
	sin ser de nadie sentidos.	181
	Donde son estos tus ojos	182
	<u>que me miraban de fito à fito</u>	183
	à mi triste corazón	184
	<u>que daba fondos suspiros.</u>	185
	Solo por lograr aquello	186
	que tus padres no han querido	187
	supuesto que soy tu amante	188
	yo soy tu amante y lo firmo	189
	y por esto à mi me toca	190
	que tu seas defendida	191
	<u>yo tomarè mi pistola</u>	192
	<u>y un cochino de dos hilos.</u>	193
	Tomarè armas por tí	194
	y mudaremos de sitio	195
	yo me ceñirè la espada	196
	porque seas defendida	197
	de estos crueles leones	198
	de estos lobos y tigres	199
	que sin temor de mi brazo	200
	te dan tan fuertes castigos	201
	yo solo tengo que hacer	202
	que vengan a rendir su vida.	203
	A los filos de mi acero	204
	<u>pagaràn su osodìa.</u>	205

Mùsica

(Escena V)

Amante	Una vez que llevo armas	206
	y en todo estoy prevenido	207
	y han dado las doce en punto	208

	voy al instante al Castillo.	209
	Una vez que ella me espera	210
	con alientos tan crecidos	211
	beso la tierra que pisas	212
	Sebastiana del Castillo.	213
	Que es esto que te pasa	214
	<u>que te veo mortecida?</u>	215
	<i>(Sale de la càrcel y se pasea con su amante)</i>	
Sebastiana	Ya sabes querido esposo	216
	lo que la carta te dice	217
	encerrada dia y noche	218
	por decir que te quería	219
	por esposo y dueño mío.	220
	Y una vez que tu vienes	221
	para socorro y alivio	222
	<u>de una ingrata y cierva tuya</u>	223
	he de hacer un gran castigo.	224
	Dame una espada y pistolas	225
	<u>y un cochino de dos filos</u>	226
	quiero matar à mi padre	227
	y à mi madre ivive Cristoi	228
	Quiero vengar mis injurias	229
	y advierte lo que te digo	230
	que si ayudarme no quieres	231
	contigo hago lo mismo.	232
Amante	Ay amada Sebastiana	233
	no sabes tu que tu amante	234
	ha de hacer todas las cosas	235
	que su querida le mande	236
	Toma tú estas pistolas	237
	toma tambien esta espada	238
	y así te defenderàs	239
	contra tus padres y hermanos	240
	de su furor y su rabia.	241
	Ea, vamos sin tardar	242
	pronto à hacer lo que tú mandas.	243
	<i>(Se van los dos y Sebastiana mata à su padre)</i>	
Madre	Hija de mi corazón	244
	en que te hemos ofendidoi	245
Sebastiana	Señora madreii	246
	Eso es vengar mi castigo	247
	<i>(La mata)</i>	
Amante	iAy de mii	248

	<i>(Se desmaya)</i>	
Sebastiana	Ahora muere tambien	249
	puesto que tu eres la causa	250
	<i>(mata à su amante)</i>	
	<u>aquí termina una parte</u>	251
	<u>perdonad sus muchas faltas</u>	252
	<i>(Música)</i>	
	<i>(Escena VI)</i>	
Sebastiana	Aquí no estoy muy segura	253
	me voy à otro lugar	254
	donde haya vida alegre	255
	por mejor asegurar	256
	<i>(Se marcha y se encuentra con los bandidos)</i>	
	¡Dios les guarde caballerosi	257
Capitàn	Dios te guarde hermosa mía.	258
Sebastiana	Aquí vengo por seguir	259
	vuestro bando y vuestra vida	260
Capitán	Pues doncella muy querida	261
	te juro por el imperio,	262
	que según tus valentías	263
	mandarás à mis bendidos	264
Bandido 1º	Que es lo que has hecho mujer	265
	que te empeñas en seguirnos?	266
Bandido 2º	Su semblante ya demuestra	267
	que es una mujer de bríos	268
Bandido 3º	porque no cuentas tu historia	269
	para ver su contenido?	270
Bandido 4º	Parece ser buena moza	271
	y bandolera de brillo.	272
Sebastiana	En la gran sierra morena	273
	<u>amparo de florejidos</u>	274
	en un pequeño lugar	275
	que se llama Cabalquinto	276
	allí estuve con los míos	277
	en aquella tierra y sitio	278
	Mis hermanos se casaron	279
	con gran fiesta y regocijo	280
	y yo quedaba soltera	281
	como si fuese perdida.	282

	Me enamoraba un mancebo	283
	un apuesto granadino	284
	y mis padres se oponían	285
	rompiéndome los vestidos	286
	y tirándome las trenzas	287
	me encierran en una sala	288
	donde un año me han tenido	289
	hasta que maté a los dos	290
	a mis hermanos y al amante	291
	porque él la causa ha sido.	292
	Le quité todas sus armas	293
	y me puse ya en camino.....	294
	<u>ahora, formad el cuicio</u>	295
	y decidme si deliro.	296
Capitán	Muchacha, me encanta tu valentía	297
Bandido 1º	Es cierto, por ser mujer	298
	<u>que tuvo gran osodía</u>	299
Bandido 2º	<u>Pasmado he quedado yo</u>	300
	<u>oyendo sus valentías</u>	301
Bandido 1º	Ni a sus padres perdonó	302
Bandido 2º	<u>Ni tampoco a su amante</u>	303
	<u>que era por quien moría</u>	304
Bandido 3º	<u>Me parece que serás capitana</u>	305
	<u>de la nuestra compañía</u>	306
Bandido 4º	<u>Solo para obedecerte</u>	307
	<u>haremos lo que nos digas</u>	308
	<u>tú sola y el capitán</u>	309
	<u>sereis nuestros cabecillas.</u>	310
	<i>(Música)</i>	
	<i>(Escena VII)</i>	
	<i>(Los dos hermanos van a dar parte)</i>	
Hermano 1º	<u>Excelentísimo Juez</u>	311
	<u>Guarde el cielo, su persona</u>	312
Juez	<u>Bienvenidos, caballeros.</u>	313
Hermano 1º	<u>Venimos a participarle</u>	314
	<u>una gran fúnebre nueva</u>	315
	<u>mi padre y mi madre muertos</u>	316
	<i>(sollozo)</i>	
	<u>en su mismo cuarto y lecho</u>	317
	<u>y Juan González del Pino</u>	318

	<u>tambien estaba alli cerca</u>	319
	<u>y mi hermana Sebastiana</u>	320
	<u>en la casa no se encuentra.</u>	321
Juez	<u>Cierto que la muerte merece</u>	322
	<u>Si acaso la encontráis</u>	323
	<u>llevádmela à mi presencia.</u>	324
Hermano 1º	<u>Vámonos, hermano mio</u>	325
Hermano 2º	<u>Cuando la veas, disparas</u>	326
	<u>sin darle lugar ni tiempo</u>	327
Hermano 1º	<u>Por allà và iy con ella dos bandidosi</u>	328
Hermano 2º	<u>Pon el dedo en el gatillo</u>	329
Sebastiana	<u>Ah, pícaros no moverse</u>	330
	<u>que ahora me pagareis</u>	331
	<u>los castigos que me haciais</u>	332
Hermano 1º	<u>Ponte bien que te disparo</u>	333
	<i>(La tira)</i>	
Sebastiana	<u>Toma y aguarda este tiro</u>	334
	<i>(id)</i>	
Hermano 2º	<u>Recibe tu este otro</u>	335
	<i>(id)</i>	
Sebastiana	<u>Toma èste hermano mío</u>	336
	<i>(id)</i>	
	<u>no os movais que ya sois muertos</u>	337
	<u>los muertos que vosotros matais</u>	338
	<u>gozan de buena salud</u>	339
	<u>ya està mi gusto coplido</u>	340
	<u>me voy ahora a la cueva</u>	341
	<u>à contarlo à mis amigos</u>	342
	<u>y tambien estas cabezas</u>	343
	<u>que quedaron desonidas</u>	344
	<u>serviran de dos testigos.</u>	345
	<i>(Música)</i>	
	<i>(Escena VIII)</i>	
Capitán	<u>Estoy medio confundido</u>	346
	<u>y da mucho que pensar</u>	347
	<u>que Sebastiana se ha ido</u>	348
	<u>sin tenerme que avisar</u>	349
Bandido 3º	<u>Me parece que à lo lecos</u>	350

	<u>se divisa una persona</u>	351
Bandido 4º	<u>Es un bulto de muger</u>	352
	<u>tal vez sea la brivona</u>	353
	<i>(Sebastiana trae las dos cabezas al capitàn)</i>	
Capitàn	<u>Vete de nuestra presencia</u>	354
	<u>mujer cruel è inhumana</u>	355
	<u>que no tienes corazón</u>	356
	<u>y eres infame canalla</u>	357
Sebastiana	<u>Callad, infames traidores</u>	358
	<u>callad ingratos tiranos</u>	359
	<u>que aquí acabo con vosotros</u>	360
	<u>si osais hablar palabra</u>	361
	<u>pues antes por mi valor</u>	362
	<u>valerosa me nombrábais.</u>	363
	<u>Una vez que llevais armas</u>	364
	<u>defendeos de mis manos</u>	365
	<u>ò sino pronto os vereis</u>	366
	<u>con las cabezas cortadas</u>	367
	<u>No me horrorizan los rostros</u>	368
	<u>con que me mirais, infames</u>	369
	<u>ni menos vuestras espadas</u>	370
	<u>de fino acero labradas</u>	371
	<u>Sebastiana del Castillo</u>	372
	<u>quiere daros la batalla.</u>	373
Capitàn	<u>Calma ten, Sebastiana</u>	374
Bandido 1º	<u>Mira no sea soberbia</u>	375
	<u>porque tu vida se acaba.</u>	376
Sebastiana	<u>Es cierto que sois covardes.</u>	377
Bandido 1º	<u>Prepàrate, Sebastiana</u>	378
	<u>Mira lo que de aquí sale</u>	379
	<i>(Le tira)</i>	
Sebastiana	<u>Con el mismo te respondo</u>	380
	<u>y así seremos iguales</u>	381
	<i>(Le tira)</i>	
Capitàn	<u>Mira que bella trompeta</u>	382
	<i>(tira)</i>	
Sebastiana	<u>Mira que eco tan claro</u>	383
	<i>(id)</i>	

Bandido 1º	<u>Traidora, aun no eres muerta</u>	384
Sebastiana	<u>Aún no es tan frágil mi brazo</u>	385
	<u>Vengai mano à las espadas</u>	386
	<u>porque ya mucho tardamos</u>	387
	<i>(Se ponen à pelear)</i>	
	<i>Pelea</i>	
Capitàn	<u>Cierto, que estamos perdidos</u>	388
Bandido 1º	<u>Mi valor se me acobarda</u>	389
Capitàn	<u>Rendimosle nuestras armas</u>	390
Bandido 1º	<u>Vamonos à sus plantas</u>	391
	<i>(se arrodillan)</i>	
Capitàn y	<u>Pues que eres mujer de brios</u>	392
Bandido 1º	<u>perdónanos, Sebastiana</u>	393
	<u>nuestras cabezas son tuyas</u>	394
	<u>puesto que tú has ganado.</u>	395
Sebastiana	<u>porque todo el mundo sepa</u>	396
	<u>el valor y mi fiereza</u>	397
	<u>un rêtulo les pondrè</u>	398
	<u>à estas cuatro cabezas</u>	399
	<i>(las corta)</i>	
	<u>poniendolas en la plaza</u>	400
	<u>y al lugar que esté màs cerca</u>	401
	<u>porque todo el mundo sepa</u>	402
	<u>el valor que en mi se encierra.</u>	403
	<i>(las pone enmedio)</i>	
	<i>Mùsica</i>	
	<i>Escena IX</i>	
	<i>(Sale el corregidor, encuentra las cabezas y el rêtulo y las lleva al Sr. Juez)</i>	
Correjidior	<u>Excelentísimo Juez</u>	404
	<u>cuatro cabezas encuentro</u>	405
	<u>y un rêtulo que dice</u>	406
	<u>que es mujer, la delincuente</u>	407
	<i>(El Juez lee el rôtulo)</i>	
Juez	<u>Ahi Sebastiana del Castillo (mi sospecha)</u>	408
	<u>Armado al punto soldados</u>	409
	<u>y perseguid estos sitios</u>	410
	<u>y si acaso la encontrais</u>	411

	<u>le sacudes las costillas</u>	412
Correidor	<u>A obedeceros, voy pronto</u>	413
	<u>Vamonos, soldados mios</u>	414
	<i>(se pasean)</i>	
	<i>(Encuentran à Sebastiana y se ponen à pelear los dos primeros miqueletes y los otros dos y el correidor siguen detrás)</i>	
Correidor	<u>Holai Tu eres aquella mujer</u>	415
	<u>que se las dà de valiente</u>	416
Sebastiana	<u>Si yo soy, acercaos aquí</u>	417
	<u>que pronto os darè la muerte</u>	418
	<i>Pelea</i>	
Miquelete 1º	<u>Muy corta tienes la vida</u>	419
Miquelete 2º	<u>Bastante haràs si te libras</u>	420
Sebastiana	<u>Es cierto que à nada temo</u>	421
Miquelete 3º	<u>Moriràs por atrevida</u>	422
Miquelete 4º	<u>En tu cuello se hundiran</u>	423
	<u>los filos de este acero</u>	424
Correidor	<u>Tate al rey mujer perversa</u>	425
Sebastiana	<u>Aun habeis de sudar</u>	426
	<u>la sangre de vuestras venas</u>	427
	<i>(El correidor le tira una piedra y cae al suelo)</i>	
Sebastiana	<u>Ay de mi ahora sí que soy muerta.</u>	428
Correidor	<u>Vamos ya està en el suelo</u>	429
	<u>Ahora, al consejo te llevamos</u>	430
	<u>à pagar tus insolencias.</u>	431
	<i>Marcha</i>	
	<i>(La llevan al Juez)</i>	
Correidor	<u>Aquí tienes gran señor</u>	432
	<u>la mujer màs atrevida</u>	433
	<u>que necesita padrada</u>	434
	<u>para caer sin sentido.</u>	435
Juez	<u>Desventurada mujer</u>	436
	<u>hoy te leo la sentencia</u>	437
	<i>(la lee)</i>	
	Yo don Pedro Cazinto	438

	comendador de la Ciudad Rodrigo	439
	por haber tenido en mi poder	440
	à Sebastiana del Castillo	441
	por las muertes que ha hecho	442
	su valor tan atrevido	443
	para fallar esta causa	444
	yo he leído muchos libros	445
	y en todos he hallado	446
	que es digna de castigo	447
	pero ha de ser con artificio	448
	<u>que un cochino le traspasa</u>	449
	<u>su cuello tan atravido</u>	450
	Dada en la Ciudad de Rodrigo	451
	à 23 de Septiembre	452
	<u>Yo, Don Pedro Cazinto</u>	453
Miquelete 1º	Ahora bien pagaràs	454
	<u>tu sobervia y osodia</u>	455
Miquelete 2º	Tu vida ha sido muy cruel	456
	<u>y has de pagarlo enseguida</u>	457
Miquelete 3º	Aquí se acaban tus glorias	458
	<u>aquí se acaba tu vida</u>	459
Miquelete 4º	<u>Cierto que la facinerosa</u>	460
	<u>la entrega pel corbatí</u>	461
	<i>(marcha destemplada hacia el suplicio)</i>	
Sebastiana	<u>Padres los que tengais hijos</u>	462
	no seais como los míos	463
	<u>no destorbeis matrimonios</u>	464
	que es sacramento divino.	465
	Pido que me perdoneis, Señor	466
	si es que tan mala he sido	467
	que vuestra misericordia	468
	<u>es mayor que mis delitos</u>	469
Miquelete 1º	Escarmentad pecadores	470
	<u>vuestros delitos y horrores</u>	471
	Vereis como se castiga	472
	<u>Sebastiana del Castillo</u>	473
	Descargadle fuertes golpes	474
	<u>à su cuello, amigos míos</u>	475
	<u>La sentencia està aquejutada</u>	476
	<u>ara tots cap à retiro</u>	477

(Música i Marcha)

6.2. Música i partitura del ball

Es tracta d'una dansa popular en dues frases i una petita coda o cua, que correspon als dos últims compassos de la frase principal.

És anacrusi (començament a l'últim temps del compàs anterior) i de ritme binari.

Cada frase té sis compassos i és d'estructura senzilla amb una airosa ornamentació al final, que és la que es repeteix a la "cua".

A – A' – Coda

(6) (6) (3)

Aquesta versió està escrita en fa Major, la tessitura idònia per a flabiol i tarota en fa.

M. 104

The image shows a musical score for a dance. It consists of four staves of music. The first staff begins with a treble clef, a key signature of one flat (F major), and a 3/4 time signature. The music is written in a simple, folk-like style. The second and third staves continue the melody. The fourth staff features a first ending (1ª) and a second ending (2ª), both leading to a double bar line. After the second ending, there is a section labeled 'D.C.' (Da Capo). Below the staves, there is a caption in Catalan: 'Ball de la Sebastiana del Castillo, de Vilanova i La Geltrú. Recull de l'autor i transcripció melòdica del mestre J. Tomàs.'

De fet, aquestes cançons, que denoten tenir molts anys, podien haver estat modificades i interpretades amb diversos instruments, així com tonalitats.

La versió del “CD” que s’adjunta al treball, ha estat interpretada pel grup “La Corrandà” de Constantí. Els instruments emprats han sigut una ampolla d’anís mig plena, mitja cobla de tres quartans (flabiol i tamborí, sac de gemecs amb un sol bord afinat en do) i un timbal baix.

La tonalitat és en do major, ja que ha estat adaptada a la mitja cobla.

6.3. Dansa i coreografia

En el ball parlat de Sebastiana del Castillo, s’hi presenta una de les coreografies més corrents, sobretot a la Catalunya Nova.

Els figurants que realitzaven l’obra es dividien en dues rengleres encarades, amb un espai entre elles d’un parell o tres de metres. A la part superior de les files s’hi situaven els dos personatges principals i que portaven el pes de tota la representació com si presidissin l’escena (en aquest cas Sebastiana i el Jutge).

Allí, a prop d’ells, s’hi situaven els músics. Els actuant es situaven dins les rengleres per ordre d’importància (vegeu esquema “col·locació del ball”). Cadascú en parlar donava un parell de passes en davant i es col·locava en mig de l’espai que hi havia entre les fileres i que venia a constituir com si fos l’escenari, i quan havia acabat el seu parlament s’integrava al seu lloc, al rengle.

La coreografia era molt senzilla. Cada vegada que sortia un personatge nou en escena, els actuant feien una passada, que consistia a entrecreuar-se diferents vegades les dues rengleres de cara a cara, passant de la filera de la dreta a l'esquerra i al revés, les vegades que permetia la durada de la tonada. També es feien passades de dalt a baix, o sigui, que cada rengle girava damunt d'ella mateixa en tota la seva llargada, igualment les vegades que marcava l'extensió de la melodia.

L'execució d'aquest ball resultava un xic grotesc de veure, ja que no era massa estètic veure una dona malcarada fent d'heroïna de grans malifetes, cavalcada en un cavallet de cartró, i el cos per sota de la gualdrapa, que simulava els inexistents peus de la falsa bèstia, per sota el cavallet de cartó sortien les calces de vellut i les espadenyes de set vetes del pagès que feia el paper de la terrible dama, així queda entès que els protagonistes femenins d'aquest ball eren representats per homes, ja que no estava ben vist que una dona participés en aquests tipus d'actes.

Col·locació del ball

Padre
Hermano 1º
Capitan
Bandido 1º
Bandido 3º
Amante
Miquelete 1º
Miquelete 3º

Sebastiana

Juez

Madre
Hermano 2º
Sobrino
Bandido 2º
Bandido 4º
Corregidor
Miquelete 2º
Miquelete 4º

6.4. Escenografia i decorats

La decoració inclou un castell que se situa darrere dels actors i que està recolzat per un “biombo”, cosa que facilita el seu transport i permet plantar-lo a terra sense problemes. També s’acompanya d’un canó que dispara al final de cada escena.

Part de les acotacions apareixen en el propi manuscrit del ball, així llegim:

Anotacions escenogràfiques	Núm. de vers
con arrogancia	75 -76
Llanto	88 -89
Con enfado	94 - 95
Con un suspiro	96 - 97
Marcha llevándole a la cárcel	122 - 123
Sebastiana responde desde la prisión y al final se pone a escribir	126 - 127 139 - 140
El sobrino toma la carta y se va a encontrar al amante.	147 - 148
El amante toma la carta y la lee	158 - 159
Se va el sobrino a su puesto	173 - 174
Sale el amante paseándose con arrogancia	173 - 174
Sale de la cárcel y se pase con su amante	215 - 216
Se van los dos y Sebastiana mata a su padre	243 - 244

La mata	247 – 248
Se desmaya	248 – 249
Mata a su amante	250 – 251
Se marcha y se encuentra con los bandidos.	256 – 257
Los dos hermanos van a dar parte	310 – 311
Solloza	316 – 317
La tira	333 – 334
Sebastiana trae las dos cabezas al capitàn	353 – 354
Se pone a pelear	387 – 388
Se arrodillan	391 – 392
Las corta	399
las pone en medio	403 – 404
Sale el corregidor, encuentra las cabezas y el rótulo y las lleva al Señor Juez	403 – 404
El Juez lee el rótulo	407 – 408
Se pasean	414 – 415
Encuentran a Sebastiana y se ponen a pelear los dos primeros Miqueletes y los otros dos y el corregidor siguen detrás.	414 – 415
Pelea	418 – 419
El corregidor le tira una piedra y cae al suelo	427 – 428
La llevan al juez	431 – 432
la lee	437 – 438
Marcha destemplada hacia el suplicio	461 – 469

6.5. Personatges

L'obra està composta per divuit personatges:

- Sebastiana del Castillo
- els seus pares
- dos germans
- el seu nebot
- el seu amant

- els quatre bandolers
- el capità dels bandolers
- el corregidor
- els quatre guàrdies
- el Jutge

Tots ells es disposen en dos rengleres que tanquen en un rectangle la Sebastiana i el Jutge, segons s'ha descrit en l'apartat anterior.

Sebastiana del Castillo. Extret del *Costumari català* de Joan Amades.

Originàriament, els personatges eren representats per homes, tot i que avui no tindria cap sentit mantenir aquesta limitació. Tampoc crec necessari mantenir la

correspondència de sexes entre actors i personatges, per la qual cosa la representació de cada figura podria córrer a càrrec de qui fos més adient ja fos home o dona.

A part dels personatges propis del ball, s'ha de comptar amb altres persones acompanyants; fonamentalment un grup de músics per interpretar la melodia i probablement alguns ajudants secundaris que portarien el decorat i farien disparar el canó.

6.6. Vestuari

La indumentària dels personatges està extreta de les diferents il·lustracions recollides de llibres de bandolers ¹⁵ i del *Costumari català* de Joan Amades.

Sebastiana

La protagonista del ball simula cavalcar sobre un cavallet de cartó, típic de la coreografia popular. Porta una disfressa de bandolera, mocador al cap o al coll, cosset, brusa, calces de vellut, espadenyes de set vetes, sarró amb les càrregues de pólvora, pistolot al cinto, escopeta i punyal o espasa. (vegeu il·lustració del punt anterior)

Bandolers

Pantaló fins al genoll i armilla de pana, camisa blanca de cotó, faixa negra, mitgeta blanca, mocador al coll, espadenyes de set vetes, manta al coll o “jarapa”, sarró amb les càrregues de pólvora i trabuc de boca ampla i ignició per pistó i càrrega per la boca.

¹⁵ *El Ball d'en Serrallonga de Tarragona. Quinze anys de parlaments. (1987–2001)*, MENCHON, Joan i altres.

Bandoler o trabucaire del Ball d'en Serrallonga. Extret del *Costumari català* de Joan Amades.

Germans

Barret medieval, camisa ajustada i mitges mànigues bombejades, bombatxos, armilla, cinto i funda per l'espasa i sandàlies medievals.

Amant i nebot

Vestimenta típica de pagès.

Pare i Jutge

Segons il·lustració que s'acompanya:

Personatges del Ball d'en Serrallonga. Extret del *Costumari català* de Joan Amades.

7. CONCLUSIONS

Per mi, la realització d'aquest treball de recerca ha sigut una experiència molt enriquidora.

En un principi, el treball s'hem presentava com un trencaclosques buit i el repte de buscar allò desconegut, va ser el que em va motivar a començar una tasca de recerca.

A mesura que treballava, el trencaclosques s'anava omplint i m'anava desvetllant nous camins per completar les caselles encara buides, fins i tot, ja al mig del treball, semblava que aquest prengués vida per si sol i em portés a continuar per camins que jo mai havia pensat.

El fet d'obrir el sobre d'una carta que havia rebut..., esperar qui contestaria a la meva trucada telefònica..., consultar el correu per comprovar si m'havien respost i tot un seguit de coses que jo mai havia fet, han estat molt apassionants i finalment satisfactòries al veure que el meu esforç obtenia la seva recompensa.

Aquest treball m'ha ensenyat moltes coses positives, per exemple com plantejar una recerca, com buscar informació (a la hemeroteca, als arxius, etc.), com contrastar i verificar aquesta informació, com presentar-ne els resultats, etc.; però sobretot ha tingut un caliu sentimental que és el que m'ha motivat; el saber que treballava per recuperar tradicions pròpies de la meua terra.

Recuperar un ball perdut no és feina d'una sola persona, el meu treball tan sols representa un esgló en el camí d'aquesta recuperació definitiva del ball. Resta, per tant, obert a qui vulgui continuar la recerca i trobi interessant el contingut d'aquesta obra.

8. ENTREVISTA A JORDI MORANT I CLANXET

Resum de l'entrevista

Per aportar una punt de vista enriquidor sobre el tema del treball, “Els balls parlats perduts del Seguici popular de Santa Tecla. Ball de la Sebastiana del Castillo”, exposo a continuació un resum de l'entrevista feta al Senyor Jordi Morant i Clanxet a casa seva el dia 23 de desembre de 2003.

Malauradament l'entrevistat no va voler ser enregistrat, però va acceptar contestar les qüestions que li plantegés per tal que, després, jo pogués confeccionar aquest resum.

Vaig escollir el Senyor Jordi Morant, per ser una de les persones que més m'ha ajudat amb les seves aportacions bibliogràfiques, especialment per facilitar-me el manuscrit del text del ball, i també per ser una de les persones que van formar part de la primera comissió organitzadora del seguici popular de Tarragona.

El Senyor Jordi Morant és un home polifacètic: historiador, pintor, músic, col·leccionista etc. i entrar a casa seva és com entrar en un museu.

Em rep al seu despatx rodejat de llibres, informes, diaris...i m'ensenya la seva obra principal, més de vuit-

cents articles sobre Tarragona, la vida de Miquel Melendres i Roé, l'arc de Berà, l'estàtua de Roger de Llúria a Tarragona, entre d'altres.

Jordi Morant, en relació al seguici popular, creu que podria haver estat molt bé si s'hagués respectat el veritable sentit que tenia en les seves arrels, particularment el caire religiós que comportaven les seves actuacions en les rebudes arquebisbals, però se li ha donat molta més importància a la part popular, especialment a tot el grotesc i profà, aquesta excessiva tendència a la gresca ha anul·lat tot allò que té flaire de religió i ens ha impedit de veure balls de Sants, com per exemple el de Sant Magí i assegura que no es veurà mai.

En preguntar-li sobre la seva participació en la primera comissió del seguici popular de Tarragona va explicar que, efectivament, va ser nomenat per l'Alcalde per formar-ne part però, en veure el caire que prenién les coses, fins i tot es va prescindir del suficient rigor històric per tal de donar cabuda als elements més profans i burlescos, va presentar la seva dimissió.

Vaig voler parlar amb ell sobre el ball de Sebastiana del Castillo, ja que ell va facilitar-me el manuscrit del ball i curiosament la seva resposta va ser que mai havia sentit parlar del ball en concret.

I en aquell moment la meva curiositat va ser que com havia pogut arribar a les seves mans aquell document sobre un tema desconegut per ell. Va explicar-me que al morir Joan Salvat i Bové, cronista oficial de la ciutat, la seva viuda va llegar-li tota la seva biblioteca, entre aquells llibres es trobava el ball de "Sebastiana del Castillo".

9. BIBLIOGRAFIA

- AMADES, Joan, *Costumari Català*, Salvat editores S.A, Barcelona, 1989.
- ANÒNIM. Sebastiana del Castillo. *Nueva y famosa relación de las atrocidades de Sebastiana del Castillo y el trágico fin de su vida después de haber muerto a su padre y hermanos*, Romanc dipositat al “Museo del Bandolero” de Ronda (Málaga).
- ARROYO, Salvador, *Els Balls Parlats a la Bisbal del Penedès*, editat per l’Ajuntament de la Bisbal del Penedès, La Bisbal del Penedès, 1996.
- BALAGUER, Víctor, *Don Juan de Serrallonga*, Ediciones Giner, Madrid, 1975.
- BARGALLÓ VALLS, Josep, BERTRAN LUENGO, Jordi, FERRERES CATALÀ, Sílvia, MARTORELL COCA, Josep M., *Guia de les festes de Santa Tecla*, edició el Mèdol, Tarragona, 1994.
- Dirigit per BARGALLÓ VALLS, Josep, *Els balls parlats a la Catalunya nova (teatre popular català)*, col·lecció l’Agulla, edicions el mèdol, Tarragona, 1992.
- BERTRAN LUENGO, Jordi, *Els balls parlats a Alcover*.

- BERTRAN LUENGO, Jordi, *El Ball o joc de l'hort*, Butlletí de la colla Jove de Tarragona.
- BERTRAN LUENGO, Jordi, LÓPEZ MONNÉ, Rafel, TUTUSAUS, Jordi, *Els colors de Santa Tecla*, edicions el Mèdol, 1998.
- BOVÉ, Francesc de P., *El Penedès, Folklore dels balls, danses i comparses populars*, edició Joan Solé Bordes, Vilafranca, 1990.
- CAIXA D'ESTALVIS PROVINCIAL DE TARRAGONA, *Catalunya també és una festa*, editat per Diàfora S.A., Tarragona, 1976.
- CUATRO ESQUINAS, número 16, septiembre 2002, revista Caspense de erudición y diversión, Caspe, Zaragoza. *Romance de espinela*.
- *Gran Enciclopèdia Catalana Volum 3*
- MAS, Rosa i MENCHON, Joan, *El Ball de Serrallonga*, biblioteca Joan Amades, Tarragona, 1999.
- MENCHON, Joan, *El ball d'en Serrallonga de Tarragona quinze anys de parlaments (1987 – 2001)*, col·lecció els Titans, edicions el Mèdol, Tarragona, 2002.
- MONTOYA ABAD, Brauli, *Variabilitat i prestigi en el català de Valls i l'Alt Camp*, edició, institut d'estudis Vallencs, Valls, 1993.
- MORANT I CLANXET, Jordi, *Sant Isidre (Patró de la PAGESIA)* patrocinat per Caixa de Terrassa, Tarragona, 1996.

- PALACÍN, Albert, *Marc Fusté, marquet de la dona, i els seus balls parlats*, edició, Institut d'Estudis Vallencs, Valls, 1993.
- PIN I SOLER, Josep, *La família dels Garrigas*, Ed. 62 i "la Caixa" núm.30
- SALVAT I BOVÉ, *Tarragona en la Historia general*. Altès, Tarragona, 1928.
- VALLVERDÚ Josep i CABRÉ Jaume, *Bandolerisme i literatura*, Generalitat de Catalunya.

Adreces d'Internet:

- <http://usuaris.tinet.cat/bserrat/PARLAMENTS>
- <http://www.lamusgana.net> La Musgaña
- <http://www.museobandolero.com/> Museo del Bandolero de Ronda
- <http://www.xtec.es/~rtorne/medea.pdf> *Mujeres Míticas: La Medea Infanticida*, de Rosa Sala Rose.